

Česká zemědělská univerzita v Praze
Provozně ekonomická fakulta
Katedra obchodu a financí

Bakalářská práce

**Specifika sociálního a zdravotního pojištění u
zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných**

Anna Milfaitová

© 2024 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Anna Milfaitová

Podnikání a administrativa

Název práce

Specifika sociálního a zdravotního pojištění u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných

Název anglicky

Specifics of Social and Health Insurance for Employees and Self-employed Persons

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy sociálního a zdravotního pojištění vyhodnotit specifika pojištění u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných z hlediska odvodů pojistného na sociální a zdravotní pojištění a navrhnout možná opatření pro optimální nastavení podmínek u daných skupin pojištěnců.

Metodika

Teoretická východiska bakalářské práce budou vytvořena prostřednictvím získaných poznatků z platných právních předpisů, odborné literatury a dalších relevantních zdrojů z oblasti zdravotního a sociálního pojištění s primárním zaměřením na zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné.

Výstupy z provedených analýz budou využity pro komparaci podmínek pojištění z hlediska zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné v oblasti zdravotního a sociálního pojištění. Na základě syntézy získaných poznatků budou vyhodnocena a diskutována specifika sociálního a zdravotního pojištění a navržena možná doporučení pro optimální nastavení podmínek u daných skupin pojištěnců.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Klíčová slova

zaměstnanec, OSVČ, sociální pojištění, zdravotní pojištění, sazba, dávky, pojistné, vyměřovací základ

Doporučené zdroje informací

- ČERVINKA, Tomáš a Antonín DANĚK. Zdravotní pojištění: zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ : s komentářem a příklady. Olomouc: ANAG, 2009-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-360-8.
- EUROPEAN OBSERVATORY ON HEALTH SYSTEMS AND POLICIES. Private health insurance : history, politics and performance. Ed. Thomson, S., Sagan, A., Mossialos, E., 2020th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. ISBN 978-0-521-12582-6.
- PILÁTOVÁ, Jana. Daňová evidence: komplexní řešení problematiky daňové evidence pro OSVČ : daň z přidané hodnoty, daň silniční, daň z nemovitých věcí, sociální pojištění, zdravotní pojištění. Olomouc: ANAG, 2005-. Daně, účetnictví (ANAG). ISBN 978-80-7554-356-1.
- SVAZ ÚČETNÍCH ČESKÉ REPUBLIKY. Změny a vybrané aktuality od 1.1.2023 (sociální a zdravotní pojištění, DPH, datové schránky). Praha: Svaz účetních České republiky, 2023. Metodické aktuality Svazu účetních. ISBN 978-80-7626-033-7.
- ÚZ č. 1528 – Sociální pojištění 2023. Ostrava: Sagit, 2023. ISBN 978-80-7488-569-3.
- ŽENÍŠKOVÁ, Marta. Pojistné na sociální zabezpečení: zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ a dobrovolně důchodově pojištěných : s komentářem a příklady. Olomouc: ANAG, 2008-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-385-1.

Předběžný termín obhajoby

2023/24 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Gabriela Kukulová, MBA, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra obchodu a financí

Elektronicky schváleno dne 18. 10. 2023

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 11. 2023

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 12. 03. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Specifika sociálního a zdravotního pojištění u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14.03.2024

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Ing. Gabriele Kukulové Ph.D., MBA za odbornou pomoc, cenné rady, připomínky a čas strávený nad konzultacemi při zpracování bakalářské práce.

Specifika sociálního a zdravotního pojištění u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na specifika sociálního a zdravotního pojištění u dvou skupin pojištěnců, kterými jsou zaměstnanci a osoby samostatně výdělečně činné z pohledu odvodů na samotná pojištění, ale také i vyplacených dávek těchto systémů. Teoretická část práce je směřována na samotné principy sociálního a zdravotního pojištění a také stanoviska, která vychází ze zákonného ustanovení, odborné literatury a relevantních zdrojů. V analytické části jsou analyzovány jednotlivé odvody pojistného na sociální a zdravotní pojištění, a to jak za zaměstnance, tak i osobu samostatně výdělečně činnou, kdy zhodnocení je prováděno vždy na 3 daných hladinách příjmu, tedy při minimálním, průměrném a nadprůměrném příjmu. Tato část je také zaměřena na poskytované dávky plynoucí z těchto pojištění, konkrétně tedy dávky starobního důchodu a také náhrady mzdy spolu s nemocenskými při dočasné pracovní neschopnosti. Část s výsledky a vyhodnocením je tak koncipována na samotnou komparaci výše zmíněných odvodů a poskytnutých dávek mezi zaměstnancem, osobou samostatně výdělečně činnou a případně zaměstnavatelem. Tato část také obsahuje změny týkající se systému sociálního a zdravotního pojištění v rámci konsolidačního balíčku od ledna 2024. V závěrečné kapitole jsou následně sepsány získané informace a výsledky z komparace, komentáře s možnými návrhy změn u konkrétního okruhu pojištěnců a u konkrétního typu pojištění.

Klíčová slova: zaměstnanec, zaměstnavatel, osoba samostatně výdělečně činná, sociální pojištění, zdravotní pojištění, sazba, odvody, dávky, vyměřovací základ, starobní důchod, náhrada mzdy, nemocenské

Specifics of Social and Health Insurance for Employees and Self-employed Persons

Abstract

The bachelor thesis focuses on the specifics of social and health insurance for two groups of insured persons, which are employees and self-employed persons, from the point of view of contributions to the insurance itself, but also to the benefits paid by these systems. The theoretical part of the thesis is focused on the principles of social and health insurance as well as the standpoints, which are based on the legal provision, professional literature and relevant sources. In the analytical part, individual social security and health insurance contributions are analyzed, both for employees and self-employed persons, where the evaluation is always carried out at 3 given income levels, i.e. at minimum, average and above-average income. This part is also focused on the benefits provided from these insurances, specifically old-age pension benefits and wage compensation together with sickness benefits in the event of temporary incapacity for work. The part with the results and evaluation is thus designed for the comparison of the above-mentioned levies and provided benefits between the employee, the self-employed person and the employer. Subsequently, the final chapter describes the information obtained and the results of the comparison, comments with possible proposals for changes in a specific group of insured persons for a specific type of insurance and changes related to the social and health insurance system as part of the consolidation package from January 2024.

Keywords: employee, employer, self-employed, social insurance, health insurance, rate, contributions, benefits, assessment base, old-age pension, wage compensation, sickness benefits

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	12
3 Teoretická východiska	18
3.1 Sociální pojištění.....	18
3.1.1 Poplatníci pojistného	20
3.1.2 Vyměřovací základ pro zaměstnance	20
3.1.3 Vyměřovací základ pro OSVČ	22
3.1.4 Sazba pojistného	22
3.1.5 Pokuty a penále.....	23
3.2 Důchodové pojištění	23
3.2.1 Starobní důchod.....	25
3.2.2 Invalidní důchod	25
3.2.3 Vdovský a vdovecký důchod.....	26
3.2.4 Sirotčí důchod	27
3.3 Nemocenské pojištění	28
3.4 Zdravotní pojištění	30
3.4.1 Veřejné a soukromé pojištění	31
3.4.2 Specifika zdravotního pojištění	31
3.4.3 Vyměřovací základ zaměstnance.....	32
3.4.4 Vyměřovací základ OSVČ.....	33
3.4.5 Pokuty a penále.....	33
4 Analytická část	35
4.1 Pojistné na sociální pojištění.....	35
4.1.1 Pojistné na sociální pojištění pro zaměstnance.....	35
4.1.2 Pojistné na sociální pojištění pro OSVČ	36
4.1.3 Pojistné na důchodové pojištění	39
4.1.3.1 Pojistné na důchodové pojištění pro zaměstnance	39
4.1.3.2 Pojistné na důchodové pojištění pro OSVČ	40
4.1.4 Pojistné na nemocenské pojištění	41
4.1.4.1 Pojistné na nemocenské pojištění pro zaměstnance	41
4.1.4.2 Pojistné na nemocenské pojištění pro OSVČ.....	42
4.2 Starobní důchod	44
4.2.1 Dávky starobního důchodu zaměstnance.....	44

4.2.2	Dávky starobního důchodu OSVČ.....	45
4.3	Náhrada mzdy a dávky nemocenského	47
4.3.1	Dávky nemocenského u zaměstnance.....	47
4.3.2	Dávky nemocenského u OSVČ.....	52
4.4	Zdravotní pojištění	55
4.4.1	Zdravotní pojištění pro zaměstnance	55
4.4.2	Zdravotní pojištění pro OSVČ	57
5	Výsledky a vyhodnocení.....	59
5.1	Komparace pojistného na sociální pojištění.....	60
5.2	Komparace pojistného na důchodové pojištění.....	61
5.3	Komparace pojistného na nemocenské pojištění.....	62
5.4	Komparace dávek starobního důchodu	63
5.5	Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd.....	64
5.5.1	Dávky nemocenského a náhrad mezd při minimálních příjmech.....	64
5.5.2	Dávky nemocenského a náhrad mezd při průměrných příjmech.....	65
5.5.3	Dávky nemocenského a náhrad mezd při nadprůměrných příjmech	66
5.6	Komparace pojistného na zdravotní pojištění	67
5.7	Konsolidační balíček	68
6	Závěr.....	69
7	Seznam použitých zdrojů.....	71
8	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	76
8.1	Seznam obrázků	76
8.2	Seznam tabulek.....	76
8.3	Seznam grafů.....	77
8.4	Seznam použitých zkratk.....	77

1 Úvod

System sociálního a zdravotního pojištění se neodmyslitelně promítá do života každého občana, popřípadě osoby s trvalým pobytem na území České republiky. Platbami těchto pojištění se ať už zaměstnanec anebo živnostník chrání před nečekanými sociálními skutečnostmi, které mohou v jeho životě nastat.

System sociálního pojištění je tvořen důchodovým pojištěním, nemocenským pojištěním a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Důchodové pojištění pomáhá občanům v případech, kdy dochází ať už k trvalé, případně k dlouhodobé neschopnosti vykonávat práci v důsledku stáří či invalidity. Obligatorní dávky tohoto typu jsou využívány na pobírání důchodu starobního, invalidního, vdovského či sirotčího. Nemocenské pojištění kryje do určité míry ztrátu příjmů v důsledku dočasné pracovní neschopnosti nebo stanovení karantény. Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti je nástroj, který je využíván jak na aktivní či pasivní podporu občanů, kteří jsou registrováni na úřadu práce a mohou pobírat finanční dávky pro udržení, případně zlepšení jejich životní situace.

Zdravotní pojištění je využíváno k poskytnutí potřebné zdravotní péče, na kterou má ze zákona občan nárok. Zdravotní péče by tak měla zlepšit či alespoň udržet zdravotní stav pojištěnce v relevantních podmínkách.

Bakalářská práce je zaměřována na specifika sociálního a zdravotního pojištění s důrazem na důchodové a nemocenské pojištění. Výše uvedená pojištění jsou vztahována na osobu samostatně výdělečně činnou, zaměstnance a případně také na zaměstnavatele. Práce se také věnuje komparaci podmínek odvodů a dávek pro obě skupiny pojištěnců, které z těchto pojištění plynou.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy sociálního a zdravotního pojištění vyhodnotit specifika pojištění u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných z hlediska odvodů pojistného na sociální a zdravotní pojištění a navrhnout možná opatření pro optimální nastavení podmínek u daných skupin pojištěnců.

2.2 Metodika

Teoretická východiska bakalářské práce jsou získána za pomoci kompilace a deskripce dat z odborné literatury, aktuálně platných právních předpisů a dalších relevantně příslušných zdrojů se zaměřením na sociální a zdravotní pojištění v České republice u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných.

První část teoretického fundamentu se zaměřuje na oblast sociálního pojištění. Zde je pozornost směřována na poplatníky pojištění, vyměřovací základy zvláště pro zaměstnance i OSVČ, sazbu pojistného a v neposlední řadě pokuty a penále. Dalším tématem teoretického fundamentu je důchodové pojištění, kde jsou vyčleněny jednotlivé podmínky nároků pro získání starobního důchodu, invalidního důchodu, vdovského či vdoveckého důchodu a důchodu sirotčího. Třetí část bakalářské práce se věnuje teoretickým východiskům nemocenského pojištění včetně poskytnutých dávek, které plynou z platby nemocenského pojištění, jako jsou nemocenské dávky, ošetrovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitá pomoc v mateřství a dlouhodobé ošetrovné. Poslední část teoretické báze uzavírá kompilace poznatků zdravotního pojištění, které se zabývá specifiky tohoto typu pojištění, rozdíl mezi veřejným a soukromým zdravotním pojištěním na území České republiky, vyměřovacími základy pro zaměstnance i živnostníka a také pokutami a penály.

Analytická část bakalářské práce se následně zaměřuje na zhodnocení teoretické báze v praxi a následné porovnání výší odvodů pojistného na sociální a zdravotní pojištění při různých vyměřovacích základech, a to jak pro modelového zaměstnance,

tak i modelovou OSVČ. Komparace je prováděna na odvodech pojistného sociálního zabezpečení, pojistného důchodového pojištění, pojistného nemocenského pojištění a pojistného zdravotního pojištění. Komparovány jsou také i poskytnuté dávky starobního důchodu, nemocenského a náhrady mzdy při dočasné pracovní neschopnosti.

Pro analýzu odvodů a dávek jsou využity tři vyměřovací základy, a to jak z pohledu zaměstnance, tak i osoby samostatně výdělečně činné. U modelového zaměstnance je zvolena minimální mzda ve výši 17 300 Kč, průměrná mzda, která je odvozená z nařízení vlády č. 290/2022 Sb. ve výši 40 324 Kč a nadprůměrná mzda v hodnotě 150 000 Kč, která je stanovena při takové výši, aby dokázala zachytit viditelné rozdíly při výpočtu jak odvodů, ale také i dávek výše zmíněných typů pojištění. V případě modelové osoby samostatně výdělečně činné jsou stanovené hladiny hrubých příjmů stejné jako u zaměstnance, neboť zde není možné zjistit žádný průměr ani nadprůměr příjmů, kterých živnostník dosahuje. Za daňový základ u OSVČ s minimálními příjmy je stanoven vždy minimální vyměřovací základ vztahující se k danému typu pojištění, který je tvořen dosaženou polovinou příjmů snížené o výdaje. Průměrný hrubý příjem je ve výši 40 324 Kč a z důvodu následující komparace odvodů a dávek mezi zaměstnancem a OSVČ je i zde zvolen jako nadprůměrný příjem v hodnotě 150 000 Kč. Veškeré částky se vztahují k roku 2023 a jsou udávány v korunách českých.

Při výpočtu výše odvodů pojistného na sociální pojištění je promítnut také zaměstnavatel, který má povinnost odvést za svého zaměstnance pojistné ve výši 24,8 % z jeho hrubých příjmů, zaměstnancovi se tak strhává 6,5 %, tudíž zaměstnavatel finálně odvádí 31,3 %. Výpočet pojistného na sociální pojištění je tedy následující:

- mzda zaměstnance x 0,313 = celková výše pojistného na sociální pojištění.

Z pohledu osoby samostatně výdělečně činné jsou zde dvě možné sazby. Figuruje zde nemocenské pojištění, které tvoří variabilní složku měnící sazbu odvodu, protože účast na tomto pojištění je u živnostníka zcela dobrovolná. Včetně účasti na nemocenském pojištění OSVČ odvádí 31,1 %, v případě neúčasti na tomto pojištění odvádí 29,2 %. Rozdílem jsou 2,1 % představující právě sazbu nemocenského pojištění. Výpočet u osoby samostatně výdělečně činné za předpokladu neúčasti na nemocenském pojištění:

- příjem OSVČ x 0,5 = vyměřovací základ;

- vyměřovací základ x 0,292 = celková výše pojistného na sociálním pojištění bez účasti na nemocenském pojištění.

Výpočet pojistného na sociálním pojištění za předpokladu dobrovolné účasti na nemocenském pojištění:

- příjem OSVČ x 0,5 = vyměřovací základ;
- vyměřovací základ x 0,313 = celková výše pojistného na sociální pojištění včetně účasti na nemocenském pojištění.

Důchodové pojištění je pak povinné jak pro zaměstnance, tak i pro OSVČ. Zaměstnancovi je odváděno z hrubé mzdy pojistné ve výši 6,5 %, zaměstnavatel pak odvádí 21,5 % v hodnotě jeho hrubé mzdy, celkem tedy 28 % hradí zaměstnavatel na důchodovém pojištění. Výpočet pojistného na důchodové pojištění je následující:

- mzda zaměstnance x 0,28 = celková výše pojistného na důchodové pojištění.

Osoba samostatně výdělečně činná platí pojistné ve stejné výši jako zaměstnavatel za svého zaměstnance, tudíž 28 %. Pojistné není odváděno z hrubých příjmů, ale z upraveného vyměřovacího základu. Výpočet pro OSVČ je konstruován následovně:

- příjem x 0,5 = vyměřovací základ;
- vyměřovací základ x 0,28 = celková výše pojistného na důchodové pojištění.

Při analýze dávek starobního důchodu je uvažován modelový muž narozen roku 1958, který překračuje v roce 2023 hranici důchodového věku 65 let a jeho účast na odvodu důchodového pojištění trvá 38 let, zároveň je také uvažováno, že po celých 38 let se jeho výše příjmů nezměnila. Dávky starobního důchodu jsou vypočítány při třech hladinách příjmů, které i zde v případě minimálních příjmů činí 17 300 Kč, v případě průměrných příjmů 40 324 Kč a za předpokladu nadprůměrných příjmů v hodnotě 150 000 Kč, při výpočtech není využit přepočítávací koeficient. Starobní důchod je složen z procentní a základní výměry důchodu (pro rok 2023 je stanovena na 4 040 Kč). Procentní výměru důchodu je nutné provést na základě redukce výpočtového základu dle samotné výše mzdy zaměstnance. První redukční hranice je do částky 17 743 Kč, druhá redukční hranice je do výše 161 296 Kč za rok 2023. Pokud mzda je do částky první redukční hranice, je započítávána ze 100 %. Pokud mzda se pohybuje mezi první a druhou redukční hranicí, je započítávána pouze z 26 %. V případě výše mzdy, která převyšuje druhou redukční hranici, není již přihlíženo. Následně je nutné zohlednit počet let pojištění ve vztahu ke koeficientu

nárůstu vyměřovacího základu. Výpočet dávek starobního důchodu v případě zaměstnance, jehož mzda nepřekračuje hranici první redukce je následující:

- mzda je zohledněna ze 100 %;
- počet let pojištění $\times 1,5$ = procentní výměra důchodu;
- procentní výměra důchodu je vyměřena ze mzdy = procentní výměra důchodu v Kč;
- procentní výměra důchodu v Kč + základní výměra důchodu = celková výše starobního důchodu.

Za předpokladu, že zaměstnancova výše mzdy se pohybuje mezi první a druhou redukční hranicí, výpočet dávek vypadá následovně:

- mzda zaměstnance - 100 % první redukční hranice = 1. část redukovaného výpočtového základu;
- 1. část redukovaného výpočtového základu $\times 0,26$ = 2. část redukovaného výpočtového základu;
- 2. část redukovaného výpočtového základu + 100 % první redukční hranice = kompletní redukce výpočtového základu;
- počet let pojištění $\times 1,5$ = procentní výměra důchodu;
- procentní část je vyměřena ze mzdy = procentní výměra důchodu v Kč;
- procentní výměra důchodu v Kč + základní výměra důchodu = celková výše starobního důchodu.

Postup výpočtu dávek starobního důchodu u osoby samostatně výdělečně činné v případě, že jeho příjem je nižší než hranice první redukce, je konstruován následovně:

- příjem $\times 0,5$ = vyměřovací základ;
- vyměřovací základ je zohledněn ze 100 %;
- počet let pojištění $\times 1,5$ = procentní výměra důchodu;
- procentní výměra důchodu je vyměřena z vyměřovacího základu = procentní výměra důchodu v Kč;
- procentní výměra důchodu v Kč + základní výměra důchodu = celková výše starobního důchodu.

Pokud příjem OSVČ je mezi první a druhou redukční hranicí, je postupováno takto:

- příjem $\times 0,5$ = vyměřovací základ;
- vyměřovací základ - 100 % první redukční hranice = 1. část redukovaného výpočtového základu;

- 1. část redukováného výpočtového základu x 0,26 = 2. část redukováného výpočtového základu;
- 2. část redukováného výpočtového základu + 100 % první redukční hranice = kompletní redukce výpočtového základu;
- počet let pojištění x 1,5 = procentní výměra důchodu;
- procentní část je vyměřena z vyměřovacího základu = procentní výměra důchodu v Kč;
- procentní výměra důchodu v Kč + základní výměra důchodu = celková výše starobního důchodu.

Vybrané dávky nemocenského pojištění jsou analyzovány pro modelového zaměstnance i živnostníka při již zmíněných třech hladinách příjmů. Délka dočasné pracovní neschopnosti byla zvolena na 26,3 dny, která vyjadřuje průměrnou délku trvání dočasné pracovní neschopnosti v České republice, a byla tak analyzována Českým statistickým úřadem za rok 2022. Pro zjednodušené zachycení poskytovaných dávek modelovým zaměstnancem a modelovou OSVČ je pracováno se zaokrouhlením na 26 dní. Pro výpočet je také uvažováno, že modelový zaměstnanec pracuje ve směnném provozu po dobu 8 hodin a současně před začátkem dočasné pracovní neschopnosti nečerpá dovolenou ani placenou dovolenou. Za prvních 14 dní DPN má zaměstnavatel nárok na náhradu mzdy od svého zaměstnavatele, od 15. dne dočasné pracovní neschopnosti vzniká nárok na nemocenské od Okresní správy sociální zabezpečení. Při poskytovaných dávkách nemocenského je uvažována modelová osoba samostatně výdělečně činná, která má aktivní účast na nemocenském pojištění a vzniká jí tak nárok na finanční podporu od 15. dne dočasné pracovní neschopnosti od OSSZ. Pro účely praktického vyhodnocení dávek je předpokládáno, že modelový zaměstnanec i OSVČ mají každý měsíc své příjmy v nezměněné výši, a to při všech třech modelových hladinách příjmů. Vybrané dávky nemocenského pojištění a náhrady mzdy jsou vypočítány za pomoci veřejně přístupné metodiky od Ministerstva práce a sociálních věcí. Výpočet náhrady mzdy je proveden Kalkulačkou pro výpočet výše náhrady mzdy v roce 2023. Výše dávek nemocenského pojištění je vyčíslena Kalkulačkou pro výpočet dávek v roce 2023.

Poslední analyzovaná část je věnována zdravotnímu pojištění, které je vypočítáváno za modelového zaměstnance i živnostníka při třech výše zmíněných hladinách příjmů.

V rámci zaměstnance je potřeba i zde promítnout zaměstnavatele, který se podílí na zdravotním pojištěním za svého zaměstnance 9 % z jeho hrubé mzdy. Na zaměstnance připadá sazba 4,5 %, celkem tedy 13,5 %. Výpočet pojistné na zdravotní pojištění je konstruován následovně:

- mzda zaměstnance x 0,135 = celková výše pojistného na zdravotní pojištění.

Modelový živnostník má ze svého vyměřovacího základu povinnost uhradit 13,5 % na zdravotní pojištění. Výše pojistného na zdravotní pojištění je získávána následovně:

- příjem OSVČ x 0,5 = vyměřovací základ;
- vyměřovací základ x 0,135 = celková výše pojistného na zdravotní pojištění.

Na základě jednotlivých výpočtu a zjištěných dat je prováděna komparace výší odvodů a vyplacených dávek mezi zaměstnavatelem a OSVČ. Porovnávání je za pomoci grafického znázornění, kde rozdíly jsou zcela jasně viditelné. Samotný závěr bakalářské práce je doplněn o návrh možných opatření, které by vedly k optimálně nastaveným podmínkám u daných skupin pojištěnců a o změny u těchto pojištění, které přináší konsolidační balíček od ledna roku 2024.

3 Teoretická východiska

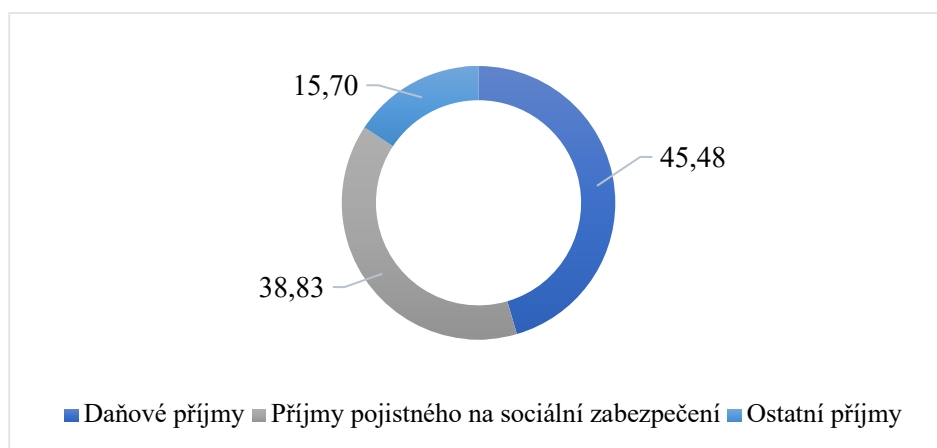
Kapitola teoretická východiska je zaměřena na objasnění termínů související se sociálním a zdravotním pojištěním. Mezi hlavní pojmy v kontextu s danou problematikou patří poplatník a plátce, jednotlivé sazby a minimální, případně maximální vyměřovací základ. Další kapitola bude poukazovat na samotný výpočet jednotlivých pojistných a dávek, sazby daných pojištění a výše mezd, od kterých se odvíjí samotný vyměřovací základ pro jednotlivé pojistné.

3.1 Sociální pojištění

Jedná se pojištění, které je založeno na pravidelném sociálním příspěvku státu, tedy konkrétně České správě sociálního zabezpečení. Celková částka vybraná od poplatníků následně putuje do příjmu státního rozpočtu, kde pojištění tohoto typu tvoří nemalou část samotného státního rozpočtu. Výběr sociálního příspěvku je upraven zákonem č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (1).

Z grafu 1 lze vyčíst, že nemalá část celkových příjmů státního rozpočtu tvoří příjmy pojistného na sociální zabezpečení, které v sobě zahrnuje jak pojištění sociální, tak i zdravotní. Celkové příjmy státního rozpočtu v roce 2022 činily 1 613,2 mld. Kč, z toho vybrané pojistné na sociální zabezpečení tvořilo státní rozpočet ze 38,83 %, neboli příjmy pojistného na sociální i zdravotní pojištění byly v hodnotě 626,4 mld (30).

Graf 1 Procentuální struktura příjmů státního rozpočtu za rok 2022

Zdroj: vlastní zpracování, 30

Stát pomocí sociální politiky, a to přesněji pomocí nástrojů, mezi které patří sociální pojištění, utváří kvalitní a důstojné podmínky pro život občanů v zemi. Sociální pojištění také působí jako preventivní ochrana před nepříznivými sociálními událostmi, kterými může být například nezaměstnanost, nemoc, invalidita, stáří nebo také chudoba. V České republice sociální pojištění zahrnuje v sobě platbu na nemocenské pojištění, důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (1).

Právní úprava sociálního zabezpečení v České republice podléhá právním předpisům, mezi které patří zákon č. 582/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, zákon č. 155/1995Sb., o důchodovém pojištění, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, vyhláška č. 161/1998 Sb., o promíjení penále správami sociálního zabezpečení (2, s. 7).

Mezi resorty koordinující systém sociálního zabezpečení patří Ministerstvo práce a sociálních věcí, Česká správa sociálního zabezpečení, Okresní správa sociálního zabezpečení, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo obrany.

Ministerstvo práce a sociálních věcí zajišťuje řízení a kontrolu výkonu státní správy v sociálním zabezpečení a také má roli řízení České správy sociálního zabezpečení. Mezi jeho primární funkce patří zajištění úloh vycházejících z mezinárodních smluv v sociální sféře a zabezpečení úkolů vztahující se k rozvoji sociálního zabezpečení.

Česká správa sociálního zabezpečení v rámci svého působení primárně rozhoduje o důchodových dávkách, povinnostech občana a zaměstnavatelů ve vztahu k sociálnímu zabezpečení a dalších náležitostech s tím spojené. Zajišťuje výplatu sociálních dávek, zveřejňuje a stará se o registr pojištěnců a má kontrolní funkci nad činností Okresních správ sociálního zabezpečení.

Okresní správy sociálního zabezpečení mají v kompetenci plnění úkolů stanovených zákonem č. 582/1991 Sb. Rozhodují o vedených sporech mezi občanem a zaměstnavatelem v oblasti sociálního pojištění a další úkony, které zákon vymezuje (3, s. 339).

3.1.1 Poplatníci pojistného

Dle zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti je za podmínek pevně stanovených v odst. 2 a 3 považován za poplatníka pojistného na sociální zabezpečení zaměstnavatel, ať už právnická či fyzická osoba, která zaměstnává alespoň jednoho zaměstnance, organizační složky státu zaměstnávající na základě pracovního poměru, dohodě o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce zaměstnance a služební úřady se zaměstnanci přiřazenými k výkonu státní služby. Dále mezi poplatníky patří zaměstnanci na základě pracovního poměru, dohody o pracovní činnosti nebo zaměstnanci činní na dohodě o provedení práce, členové družstva vykonávající práci pro družstvo a politicky exponované osoby (2, s. 12).

Mimo jiné se mezi poplatníky řadí také osoby ve výkonu trestu, osoby dobrovolně poskytující pečovatelské služby a osoby pečující o dítě a osoby jiné, zaměstnanci v pracovním vztahu uzavřeném podle právních předpisů jiných než českých, společníci a jednatele společností, prokuristé, likvidátoři, členové kolektivních orgánů PO, vedoucí organizačních složek PO, osoby pověřené obchodním vedením na základě smluvního zastoupení a FO neuvedené v bodech 1 až 19, s výjimkou členů zastupitelstev územních samosprávných celků, městských částí, městských obvodů statutárních měst a hlavního města Prahy (2, s. 12).

Osoby samostatně výdělečně činné jsou ze zákona povinny pouze platit důchodové pojistné a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Platba pojistného na nemocenské pojištění je u OSVČ zcela dobrovolná (3, s. 8).

3.1.2 Vyměřovací základ pro zaměstnance

Vyměřovací základ pojistného na sociální pojištění pro zaměstnance je tvořen součtem příjmů ze zaměstnání, které jim bylo vyúčtováno zaměstnavatelem za příslušné období. Do vyměřovacího základu se nezahrnují jak příjmy z předmětu daně, které je z této daně vypuštěné, tak příjmy, které jsou osvobozené z příjmů FO (4, s. 39).

Podle zákona č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení z § 5 odst. 2 do vyměřovacího základu nelze zahrnout příjmy: „náhrada škody podle zákoníku práce

a právních předpisů upravujících služební poměry, odstupné a další odstupné, odchodné a odbytné, na které vznikl nárok podle zvláštních právních předpisů, a odměna při skončení funkčního období, na kterou vznikl nárok podle zvláštních právních předpisů, věnostní přídavek horníků, plnění, které bylo poskytnuto požívateli starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně po uplynutí jednoho roku ode dne skončení zaměstnání, jednorázová sociální výpomoc poskytnutá zaměstnanci k překlenutí jeho mimořádně obtížných poměrů vzniklých v důsledku živelní pohromy, požáru, ekologické nebo průmyslové havárie nebo jiné mimořádné závažné události“ (2, s. 8).

V tabulce 1 je možné vidět vývoj maximálního vyměřovacího základu při průměrné mzdě za posledních 5 let. Tak jak dochází k růstu průměrné mzdy, dochází také k rostoucí tendenci i u MVZ, od roku 2019 se v průměru každý rok navýší o 91 500 Kč.

Tabulka 1 Vývoj maximálního vyměřovacího základu při průměrné mzdě v Kč

Rok	Průměrná mzda	MVZ
2019	34 125	1 569 552
2020	35 611	1 672 080
2021	37 839	1 701 168
2022	40 353	1 867 728
2023	40 324	1 935 552

Zdroj: vlastní zpracování, 31, 32, 33

Maximálním roční strop vyměřovacího základu pojistného na sociální pojištění pro zaměstnance je částka v hodnotě 48násobku průměrné mzdy (44). V roce 2023 tento maximální vyměřovací základ činí 1 935 552 Kč. Období, které je rozhodné pro stanovení maximálního vyměřovacího základu je kalendářní rok. Dojde-li k překročení maximální výše vyměřovacího základu za dané období a zároveň je zaměstnanec ve stejném období zaměstnán pouze u jednoho zaměstnavatele, je zaměstnanec osvobozen v daném kalendářním roce od platby pojistného na sociální pojištění z částky, která již překročila daný maximální vyměřovací základ (5).

3.1.3 Vyměřovací základ pro OSVČ

Vymezení vyměřovacího základu pro osoby samostatně výdělečně činné vychází z § 5b zákona č. 589/1992 Sb., kdy výše VZ je dána nejméně 50 % daňového základu. V tomto případě se daňovým základem chápe základ daně z příjmů, který pochází ze samostatné činnosti a podléhá zdanění v České republice podle zákona o daních z příjmů (2, s. 9).

V případě OSVČ lze v rámci VZ stanovit minimální a maximální vyměřovací základy na sociální zabezpečení. Vyměřovací základ u živnostníka je konstruován jako 50 % příjmů snížené o výdaje (4, s. 67).

V případě minimálního vyměřovacího základu pro OSVČ se vychází z průměrné mzdy. Průměrná mzda je zde vymezena jakožto všeobecný vyměřovací základ, všeobecný vyměřovací základ je tedy roven průměrné mzdě při hlavním pracovním poměru v národním hospodářství, který vyhláší Český statistický úřad, kdy následně se všeobecný vyměřovací základ násobí koeficientem růstu průměrné mzdy (4, s. 67). Minimální měsíční zálohy odváděné na důchodové pojištění jsou ve výši 2 944 Kč (6).

Maximální vyměřovací základ osob samostatně výdělečně činných se odvozuje od počtu měsíců rozhodného období. Za rozhodné období se v kontextu sociálního pojištění myslí kalendářní rok. *„Pokud činnost osoby samostatně výdělečně činné trvala pouze po část rozhodného období, pak se maximum u sociálního zabezpečení krátí podle počtu měsíců, po které alespoň jeden den činnost trvala“* (4, s. 71). Pro rok 2023 je maximální vyměřovací základ ve výši 1 935 552 Kč, kdy došlo navýšení z částky 1 867 728 Kč z roku 2022 (6).

3.1.4 Sazba pojistného

Výše pojistného je dána procentuální sazbou vždy z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období, které se k tomu bezprostředně váže (3, s. 8).

V případě zaměstnance je sazba dána na 6,5 % z vyměřovacího základu, přičemž tato částka se vztahuje pouze na pojištění důchodové. U zaměstnanců je příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a na nemocenské pojištění nulové (2, s. 63). U zaměstnance původem ze

zahraníčí je sazba na sociálním pojistném ve výši 2,1 % z vyměřovacího základu (6). Povinnost odvádět pojistné na sociální zabezpečení má i zaměstnavatel, který platí 24,8 % (z toho 2,1 % připadá na pojištění nemocenské, na důchodové pojištění pak 21,5 % a zbylých 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti). Celkem tedy zaměstnavatel odvede měsíčně 31,3 % na sociálním pojistném z hrubé mzdy (7).

U osob samostatně výdělečně činných zákon definuje platbu pojistného na sociální pojištění ve výši 29,2 % z vyměřovacího základu. Z toho 28 % připadá na důchodové pojištění a zbylé 1,2 % připadá na státní politiku zaměstnanosti. Pokud se OSVČ dobrovolně přihlásí i k nemocenskému pojištění, tak výše sazby z vyměřovacího základu činí 2,1 %, tudíž celkové pojistné je odváděno v hodnotě 31,1 % ze živnostníkovy vyměřovacího základu (3, s. 11).

3.1.5 Pokuty a penále

Pokud dojde k situaci, kdy nebylo pojistné uhrazeno do datumu splatnosti anebo uhrazeno bylo, ale při nižší částce, než skutečně je, je plátce pojistného na sociální zabezpečení dle zákona povinen uhradit penále se vznikem prodlevy (8).

„Z dlužné částky zálohy na pojistné nebo z dlužného pojistného na důchodové pojištění „automaticky“ ze zákona nabíhá penále“. Výše penalizace se zjišťuje vždy k prvnímu dni pololetí, tedy k 1. 1. a 1. 7. příslušného roku a odpovídá výši repo sazby ČNB platné k tomuto dni zvýšenou vždy o 8 procentních bodů (9, s. 242). Repo sazba k 1. 1. i k 1. 7. 2023 činí 7 %, tedy úroky z prodlení v tomto roce budou ve výši 15 procentních bodů (10).

Právní úprava také vymezuje případy, které nepodléhají penalizaci při neplacení pojistného. Takovéto situace definuje zákon č. 589/1992 Sb. v § 20 odst. 5 písm. a) – i) (3, s. 21).

3.2 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění je jedním ze tří subsystémů, které tvoří dohromady pojistné na sociální pojištění. Pojištění tohoto typu pomáhá zejména v případech, kdy dochází k dlouhodobé anebo trvalé neschopnosti vykonávat práci, ať už se jedná o stáří či invaliditu (4, s. 20).

Právní úpravou důchodového systému v ČR je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem (11).

Důchodový systém v České republice se v základu dělí na dva pilíře. Za první pilíř je považované povinné základní důchodové pojištění, dávkově definované a průběžně financované. *„Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová schémata apod. Pouze v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení platí určité odchylky pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči). Důchod ze základního důchodového pojištění pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobního důchod“* (12, s. 36). Vedle povinného I. pilíře existoval dnes ale již ukončený II. pilíř, který představoval důchodové spoření, dnes ho ale nahradil reformovaný III. pilíř, který zahrnuje doplňkové penzijní spoření a penzijní připojištění (13).

Doba účasti na důchodovém pojištění je významná jednak z toho důvodu, že se jedná o jednu z podmínek nároku na důchod, ale také proto, že doba účasti na pojištění tohoto typu má dopad na výši procentní výměry samotného důchodu. Výše důchodu je složena ze základní a procentní výměry. Základní výměra je určena procentní sazbou z průměrné mzdy a procentní výměra je pak dána procentní sazbou z výpočtového základu (3, s. 153).

Účast na důchodovém pojištění je dle zákona povinna pro:

- zaměstnance, kteří jsou v pracovněprávním vztahu dle zákona a
- osoby samostatně výdělečně činné (11).

K platbě pojistného se lze také přihlásit dobrovolně po překročení věkové hranice 18 let, podání přihlášky k účasti na pojištění u příslušné Okresní správy sociálního zabezpečení a zaplacení pojistného (11).

Podle příčiny vzniku a následným možným způsobem řešení jsou vypláceny dávky na stáří, invaliditu či ovdovění/osiřené. Systém těchto dávek je založen na dávkách obligatorních, tedy takových, které jsou do určité míry ovlivněny výdělečnou činností samotných příjemců.

Lze tedy za splnění určitých předpokladů získat nárok na dávky starobního důchodu, invalidního důchodu, vdovského či vdoveckého důchodu a sirotčího důchodu (14, s. 188).

3.2.1 Starobní důchod

Starobní důchod je základním a také nejčastějším typem důchodu v systému důchodového pojištění, který je právně upravován dle zákona č. 155/1885 Sb., o důchodovém pojištění (15, s. 104).

Pro možnost přiznání dávek tohoto typu důchodu musí být splněny dva předpoklady (15, s. 104). Jednou z podmínek pro přiznání dávek je překročení minimální doby pojištění. Od roku 2010 se tato hranice zvyšovala vždy o jeden rok a po roce 2018 se povinná doba pojištění zastropovala a až dodnes je tato hranice na 35 letech povinného pojištění (16). Druhou podmínkou je dosažení určité věkové hranice, která je stanovena dle § 32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (3, s. 168). „*V posledním desetiletí je však jasná tendence zvyšovat důchodový věk s argumentací směřující v pojetí starobního důchodu ke zvýraznění aplikace koncepce invalidity (spočívá v tom, že od určitého věku nemá smysl zjišťovat stupeň invalidity, protože invalidita se předpokládá)*“ (14, s. 196).

Výše procentní výměry důchodu se sestavuje z výpočtového základu procentní sazbou, a to vždy v odpovídající délce doby pojištění, tedy $1,5 \% \times \text{počet let doby pojištění}$. Procentní výměru také lze navýšit o dobu přesluhování, ale také i snížit, a to za dobu předčasnosti. Dle zákona o důchodovém pojištění je minimální výše procentní výměry stanovena na 770 Kč. K minimální procentní výměře se vztahuje i základní výměra, která je pro všechny typy důchodů totožná a v roce 2023 činí 4 040 Kč. V souhrnu minimální výše starobního důchodu pro rok 2023 je 4 810 Kč. Základní výměra důchodu je určena zákonem ve výši 10 % z příslušné průměrné mzdy (16).

3.2.2 Invalidní důchod

Invalidní důchody v systému sociálního pojištění je nutno považovat pouze za náhradu ztráty dosavadních příjmů. Nejedná se o kompenzaci ať už vrozeného nebo získaného zdravotního postižení. Důchodové pojištění je navrženo tak, aby podporovalo návrat invalidních občanů do pracovního procesu, nebyli ohrožováni na zdraví a bylo jim umožněno opatření relevantních finančních prostředků k plnohodnotnému žití (14, s. 199). Příjemce má nárok

na dávky invalidního důchodu, pokud nedosáhl věkové hranice 65 let, stal se invalidním a získal tak potřebnou dobu pojištění, nebo pokud se invalidním stal následkem pracovního úrazu (3, 171).

Za invalidního pojištěnce je považován občan, který má dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav a v důsledku toho poklesla jeho pracovní schopnost. Jsou rozeznávány celkem tři stupně invalidity. Pokud pracovní schopnost poklesla:

- nejméně o 35 % a nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu I. stupně;
- nejméně o 50 % a nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu II. stupně;
- nejméně o 70 %, jedná se tak o invaliditu III. stupně (15, s. 116).

Částka invalidního důchodu je složena ze dvou složek, jednou je základní výměra a druhou procentní výměra. Základní výměra je totožná pro všechny typy důchodů, tudíž činí 10 % z příslušné průměrné mzdy. Výše procentní výměry na dávky invalidního důchodu pak za každý pojištěný rok činí:

- 0,5 % výpočtového základu měsíčně, pokud se jedná o invaliditu I. stupně;
- 0,75 % výpočtového základu měsíčně, pokud se jedná o invaliditu II. stupně;
- 1,5 % výpočtového základu měsíčně, pokud se jedná o invaliditu II. stupně (14, s. 199).

3.2.3 Vdovský a vdovecký důchod

Dávky vdovského či vdoveckého důchodu slouží ke krytí ztráty příjmu z důvodu úmrtí jednoho z manželů. Mají tak přispět k zachování životní úrovně ovdovělých osob a k zajištění životních potřeb. Nárok na tento typ důchodu vzniká, pokud manžel/ka pobíral(a) starobní či invalidní důchod, zemřel(a) v důsledku pracovního úrazu a zároveň nebyl(a) příslušníkem ozbrojených sil (17).

Finanční podpora se začíná vyplácet ode dne data úmrtí manžela či manželky, a to po dobu jednoho roku (3, s. 174).

Po uplynutí této doby má vdovec či vdova nárok pobírat vdovecký či vdovský důchod, pokud je splněna alespoň jedna z následujících podmínek:

- osoba pečuje o nezaopatřené dítě;
- osoba pečuje o dítě, které je ve středně těžké závislosti, těžké závislosti anebo úplné závislosti;
- osoba pečuje o svého rodiče nebo o rodiče manžela/manželky, který s ní žije v jedné domácnosti a je středně těžce závislý, těžce závislý anebo úplně závislý na péči jiné osoby;
- je zcela invalidní;
- osoba dosáhla zákonem daného věku, případně dovršila věku o 4 roky nižšího než zákonem stanoveného (3, s. 174).

Nárok na pobírání důchodu zaniká, pokud přestává platit podmínka výše uvedená anebo dojde k novému provdání či oženění, nedochází tak k obnovení zánikem druhého manželství (14, s. 198).

Výše měsíční dávky vychází z důchodu zemřelého či důchodu, na který byl v době úmrtí nárok, a to ve výši 50 %. Základní výměra je zde opět jednotná, tedy 10 % průměrné mzdy vymezené pro účely důchodového pojištění (14, s. 198).

3.2.4 Sirotčí důchod

Dávky sirotčího důchodu může pobírat nezaopatřené dítě, jestliže mu zemře rodič anebo osoba, která má dítě v péči namísto rodičů. Nárok na důchod zaniká, pokud dítě přestane být nezaopatřené, nebo dojde k osvojení. V případě, že dojde-li ke zrušení osvojení, tak nárok na sirotčí důchod se znovu obnovuje (3, s. 174).

Výše měsíčního sirotčího důchodu činí 40 % starobního anebo invalidního důchodu v těžké závislosti (III. stupeň) živitele, na který by měl nárok v době smrti (15, s. 129). Základní výměra je zde opět jednotná, tedy 10 % průměrné mzdy vymezené pro účely důchodového pojištění (3, s. 175).

3.3 Nemocenské pojištění

Soustava dávek nemocenského pojištění představuje finanční podporu v době, kdy se lidé dostanou do styku s krátkodobými následky sociálních situací. Mezi sociální situace patří například dočasná pracovní neschopnost, lázeňské pobyty, hospitalizace, karanténa v důsledku přenosných onemocnění, těhotenství či mateřství (14, s. 226).

Účast na pojištění je ze zákona povinná pouze pro zaměstnance. Pro OSVČ a zahraniční zaměstnance je nemocenské pojištění zcela dobrovolné, mají tedy možnost se kdykoliv k nemocenskému pojištění přihlásit. Pokud se ale zahraniční zaměstnanci nebo OSVČ k pojištění nepřihlásí a dostanou se do styku se sociální událostí, nemají tak nárok na žádné finanční odškodnění. Pro ošetřujícího lékaře pak tedy nevzniká povinnost vystavit Rozhodnutí o krátkodobé pracovní neschopnosti (15, s. 148).

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění v § 5 definuje až do bodu 21 v písmenu a) více než 30 pracovních vztahů, které se mohou účastnit nemocenského pojištění. Dále od bodu 22 jsou uvedeny ostatní osoby považující se za zaměstnance bez ohledu na zaměstnanecký poměr (18, s. 25).

Nárok na nemocenskou dávku má pojištěnec, který byl prohlášen za pracovně neschopného z krátkodobého hlediska k výkonu dosavadního zaměstnání nebo kterému byla stanovena karanténa z důvodu přenosu nemoci (15, s. 155). Podle zákoníku práce nemocenské dávky lze pobírat za prvních 14 kalendářních dnů přímo od svého zaměstnavatele, jakožto náhradu mzdy (18, s. 94). Pokud pracovní neschopnost trvá 15 a více dní, tak dávky pojištěncům vyplácí příslušná správa sociálního zabezpečení (19).

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství mají jak ženy, které porodily dítě, ale také muži či ženy, kteří převzali dítě do péče vlastní (18, s. 113). Podmínkou pro přiznání dávky je účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta a v posledních 24 měsících před tímto dnem účast na nemocenském pojištění minimálně po dobu 270 dnů. „U OSVČ je další podmínkou návrhu účast na nemocenském pojištění jako OSVČ po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby“. Dávky peněžité pomoci v mateřství pojištěnka/pojištěnec přijímá po dobu 28 týdnů při porodu jednoho dítěte, v případě dvou

a více dětí je PPM poskytována po dobu 37 týdnů, a to ode dne, který byl stanoven pro nástup na peněžitou pomoc v mateřství (14, s. 236).

Otcovská je přiznávána, pokud péče o novorozené dítě připadá otci dítěte. Tento typ dávky ale může být také přiznán osobě, která novorozené dítě převzala do vlastní péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Podmínkou nároku je i zde účast na nemocenském pojištění, u OSVČ je také nutné dodržet podmínku dobrovolné účasti na nemocenském pojištění, a to alespoň po dobu 3 měsíců před nástupem na otcovskou (14, s. 237).

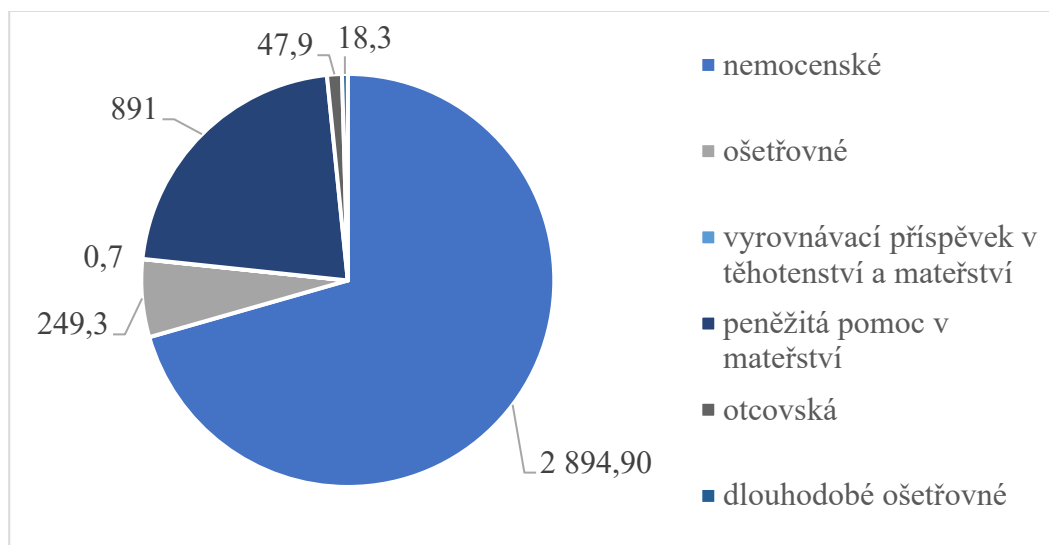
Ošetřovné připadá namísto výdělků pojištěné osobě, která nemůže vykonávat pracovní činnost. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění rozlišuje ošetřovné v době, kdy pojištěnec ošetřuje nemocné děti mladších 10 let nebo nemocné osoby bez ohledu na jejich věk, kdy lékař bezprostředně stanoví nezbytnou pomoc u nemocné osoby. Dále pak zákon rozlišuje péči o zdravé dítě, které je mladší 10 let, to z důvodů uvedených v § 39 písm. b) (18, s. 136).

Nárok na dlouhodobé ošetřovné má osoba pečující o blízkou osobu, která vyžaduje dlouhodobou péči po propuštění z hospitalizace v domácím prostředí, a to po dobu alespoň 30 kalendářních dnů. Podmínkou pro pobírání dávky dlouhodobého ošetřovného je i zde účast na nemocenském pojištění, která zároveň před začátkem pobírání dávky musí trvat na tomto pojištění alespoň 90 kalendářních dnů, a to bezprostředně v posledních 4 měsících. I zde musí být u OSVČ splněna podmínka dobrovolné účasti na pojištění, pokud chtějí dlouhodobé ošetřovné využít, a to alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně před dnem nástupu na dlouhodobé ošetřovné. V době pobírání dávky nesmí svou činnost živnostník vykonávat (14, s. 235).

Zákon o nemocenském pojištění umožňuje těhotným ženám, které pracují v takovém prostředí, které by mohlo ohrožovat ať už samotný plod, nebo jejich mateřskou funkci pomocí vyrovnávacího příspěvku zajistit, aby nemusely odcházet předčasně ze zaměstnání a ztratit tak dosavadní příjmy. Na doporučení lékaře dojde k přeřazení zpravidla na níže honorovanou pracovní pozici, čímž zároveň dochází i k poklesu příjmu. Tento vyrovnávací příspěvek tedy umožní vyrovnat finanční mezeru mezi přechodem z jedné pracovní pozice na druhou (15, s. 166).

Z grafu 2 lze vyčíst, že největší část poskytovaných dávek v únoru 2023 připadla ze 70,57 % na nemocenské. 6,08 % vyplacených dávek bylo na ošetřovné, dále pak 0,02 % bylo vynaloženo na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, na peněžitou pomoc v mateřství připadlo 21,72 %, dávky otcovského pokryly 1,17 % a zbylých 0,45 % bylo vyplaceno na dlouhodobé ošetřovné. Celkové výdaje na dávky nemocenské pojištění byly ve výši 4 102,1 mil. Kč (34).

Graf 2 Podíl jednotlivých dávek nemocenského pojištění za únor 2023 v mil. Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 34

3.4 Zdravotní pojištění

Zdravotní pojištění zajišťuje buď plnou nebo částečnou úhradu zdravotní péče, která je poskytována pojištěnci s cílem zlepšit či zachovat jeho zdravotní stav, popřípadě zmírnit jeho nemoc (20, s. 16). Zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění v § 13 odst. 2 uvádí až na deset různých služeb, které jsou hrazeny zdravotními pojišťovnami. Mezi takové služby patří například zdravotní péče, užití léků, přeprava pojištěnců a náklady s tím spojené, odběry krve a mnoho dalšího (24). Do rozsahu zdravotního pojištění nelze zahrnovat pojištění na dávky v nemoci. Zatímco zdravotní pojištění je koordinováno zdravotními pojišťovnami v ČR, oblast nemocenského pojištění řeší Česká správa sociálního zabezpečení (20, s. 16).

Zdravotní pojištění dělíme v základu na veřejné neboli zákonné, které vychází ze samotného zákona, a dále na soukromé, které má komerční charakter a vzniká na základě smlouvy. Mimo jiné se tyto dva druhy zdravotního pojištění liší ve způsobu financování pojistného, postavením zdravotních pojišťoven a státní regulací (14, s. 307).

Mezi dva klíčové zákony upravující rozsah zdravotního pojištění patří zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na zdravotní pojištění (20, s. 11).

3.4.1 Veřejné a soukromé pojištění

„Veřejné zdravotní pojištění vychází z principu povinné solidarity a sdílení rizika všemi občany. Je pro státem garantované systémy vhodnější. Z filozofického hlediska vychází z faktu, že poptávka po zdraví je společná všem racionálně uvažujícím lidem, a z objektivní potřeby a úrovně zdravotní péče dané vědeckým poznáním.“ Klíčovou vlastností je zde povinná účast na pojištění, dále pak automatický vstup do zdravotnického systému ze zákona, čerpání zdravotní péče dle aktuální potřeby, zdravotního stavu a neexistence vztahu mezi zdravotním stavem a výší pojistného (14, s. 310).

Soukromé pojištění je zcela dobrovolné a vzniká na základě smlouvy mezi pojištěncem a vybranou zdravotní pojišťovnou. Komerční pojištění funguje jako nástroj, který lze sjednat proti riziku ztráty příjmů, které vzniknou v důsledku nemoci či úrazu a následné pracovní neschopnosti. Výše pojistného je pak zcela individuální na rozsahu pojištěných produktů (21). Klíčovým předpokladem komerčního pojištění je vyplnění finančních mezer ve veřejně financovaném zdravotním pojištění (22, s. 21).

3.4.2 Specifika zdravotního pojištění

Účast na zdravotním pojištění je ze zákona povinná pro všechny osoby, které mají trvalý pobyt na území České republiky, a to bez ohledu na státní občanství a pro osoby, kteří na území ČR trvalý pobyt nemají, ale jsou zaměstnány u zaměstnavatele, jehož sídlo je na území České republiky. V neposlední řadě se povinnost zdravotního pojištění také vztahuje na osoby, které podléhají Nařízení Evropské unie, mezinárodním smlouvám a dohodám (23).

Podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění v § 3 odst. 2 zdravotní pojištění zaniká smrtí pojištěnce nebo prohlášením pojištěnce za mrtvého, pokud osoba bez trvalého pobytu na území ČR ukončí pracovní vztah, anebo pokud pojištěnec ukončí trvalý pobyt na území ČR (24).

Zákon č. 48/1997 Sb. vymezuje tři skupiny plátců pojistného na zdravotní pojištění. Mezi plátce patří stát, který platí pojistné za definované osoby v § 7 odst. 1 písm. a) - r) a odst. 2. Dalším plátcem zdravotního pojištění je zaměstnavatel, který hradí pojistné na zdravotní pojištění za své zaměstnance s výjimkou zaměstnanců, kteří postupují podle § 8 odst. 4. Poslední skupinou plátců pojistného jsou samotní pojištěnci, kteří se považují za fyzickou osobu, které plynou příjmy ze závislé činnosti podle zvláštního právního předpisu nebo pokud jsou OSVČ (24).

3.4.3 Vyměřovací základ zaměstnance

Vyměřovacím základem pro zaměstnance je úhrn příjmů ze závislé činnosti, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob podle ZDP, a tudíž podléhají zdanění v ČR. Vyměřovací základ je následně snižován o náhrady škody definované zákoníkem práce a zvláštních právních předpisů, odstupné, odchodné a odbytné, na které vznikl nárok dle předpisů, věrnostní příspěvek horníků, plnění, které bylo poskytnuto požitavatel starobního nebo invalidního důchodu po splnění určitých podmínek a jednorázovou sociální výpomoc poskytnutou zaměstnanci při specifických situacích stanovených zákonem (20, s. 76).

Výši pojistného, penále a následný způsob placení vymezuje zákon č. 592/92 Sb. o pojistném na veřejné zdravotní pojištění. Pojistné je hrazeno z jedné třetiny zaměstnancem a ze dvou třetin zaměstnavatelem, celkem je tedy na zdravotní pojištění odvedeno 13,5 % (15, s. 230).

Minimálním vyměřovacím základem na pojistné je minimální mzda (15, s. 230). Od 1. ledna 2023 je minimální mzda 17 300 Kč, minimální pojistné měsíčně představuje tedy 2 336 Kč (25). Rozhodné období pro zjištění vyměřovacího základu je vždy kalendářní měsíc, za které se pojistné platí (15, s. 230). Maximální vyměřovací základ dnes již neexistuje. Od 1. ledna 2015 došlo novelizací zákona o pojistném na veřejné zdravotní pojištění ke zrušení maximální vyměřovací hranice pojistného (26).

3.4.4 Vyměřovací základ OSVČ

Osoba samostatně výdělečně činná odvádí na pojistném zdravotního pojištění 13,5 % z vyměřovacího základu. Za vyměřovací základ je stanoven vždy na 50 % základu daně (20, s. 105). „*V prvním roce podnikání si OSVČ musí hradit zálohy na pojistné, neboť neví, kolik bude činit jeho čistý příjem. Ve druhém roce se pojistné vypočítává podle příjmu daného v daňovém přiznání*“ (15, s. 231).

U minimálního vyměřovacího základu je důležité rozlišit, zda OSVČ má vedlejší nebo hlavní činnost. Při hlavní činnosti je minimální měsíční záloha 2 722 Kč, zatímco při vedlejší činnosti se zálohy na zdravotní pojištění neplatí. OSVČ se nemůže dopočíst nižšího vyměřovacího základu, než je státem stanovený. Vyměřovací základ se počítá jako polovina průměrné mzdy v národním hospodářství, kterou pro aktuální rok vždy zveřejní Ministerstvo práce a sociálních věcí. Vyměřovací základ pro rok 2023 činí 20 162 Kč měsíčně (27).

3.4.5 Pokuty a penále

Pokud dojde k porušení povinností stanovených zákonem o veřejném zdravotním pojištění a zákonem o pojistném na veřejné zdravotní pojištění, dochází tak k uložení majetkové sankce ve správním řízení plátcí pojistného (28).

U zaměstnavatelů lze uložit pokutu za nesplnění oznamovací povinnosti ve vztahu ke zdravotním pojišťovnám, u kterých jsou jeho zaměstnanci pojištěni. Dále mohou být uloženy pokuty za nesplnění povinnosti při podání Přehledu o platbě pojistného, který obsahuje informace o zaměstnancích ve vztahu k dané zdravotní pojišťovně. Zaměstnavateli také může být uložena pokuta za porušení povinností zaměstnavatele v souvislosti s prováděnou kontrolou nebo porušení povinností zaměstnavatelů zasílat zdravotní pojišťovně kopie záznamů o pracovních úrazech (20, s. 123).

Osobám samostatně výdělečně činným může být vyčíslena pokuta při nesplnění oznamovací povinnosti příslušné zdravotní pojišťovně o zahájení či ukončení činnosti, a to nejpozději do 8 dnů, ale také může dojít k pokutě při porušení zákona, kdy OSVČ nepodá Přehled v zákonné lhůtě všem zdravotním pojišťovnám, u kterých byla v daném období pojištěna (20, s. 123).

K penalizaci dochází, pokud plátce pojistného nezaplatil pojistné ve stanovené lhůtě nebo pojistné bylo zaplaceno opožděně či v nižší částce, než stanovuje zákon (20, s. 126).
„Od 1. 1. 2022 úpravou § 18 odst. zákona č. 592/1992 se výše penále odvozuje podle výše úroků z prodlení, které odpovídá ročně výši reposazby stanovené Českou národní bankou pro první den kalendářního pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o osm procentních bodů“. Za druhé pololetí roku 2023 činí penále 0,0411 % z dlužné částky, a to za každý kalendářní den, kdy nedošlo k zaplacení nebo kdy zaplaceno bylo, ale v částce nižší (29).

4 Analytická část

Analytická část této práce se bude soustředit na praktické zhodnocení modelových situací při výpočtu jednotlivých a ze zákona daných odvodů, a to na sociální pojištění a zdravotní pojištění u zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné. Také se tato kapitola bude zaměřovat na výpočet dávek starobního důchodu a výplaty dávek z důvodu dočasné pracovní neschopnosti u zaměstnance i OSVČ. Veškeré odvody a dávky budou porovnávány na 3 stupních příjmů.

4.1 Pojistné na sociální pojištění

Pojistné na sociální zabezpečení (pojištění) je složeno z pojistného na důchodového pojištění, z pojistného na nemocenské pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. V případě zaměstnance celá výše pojistného připadá pouze na důchodové pojištění. Pojistné na nemocenské pojištění, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a část důchodového pojištění za něj hradí ze zákona zaměstnavatel. OSVČ je povinna si hradit sociální pojištění sama ze svého vyměřovacího základu. Ze zákona se na ni vztahuje povinnost odvádět důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, nemocenské pojištění si může hradit zcela dobrovolně.

4.1.1 Pojistné na sociální pojištění pro zaměstnance

Výše pojistného u zaměstnance vychází z hrubé mzdy, přičemž činí 6,5 %. Zaměstnavatel pak povinně za svého zaměstnance odvádí pojistné ve výši 24,8 %, tudíž celkem zaměstnavatel odvede na sociálním pojištění 31,3 %.

Tabulka 2 Výše pojistného na sociální pojištění pro zaměstnance s minimální mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální mzda			17 300 Kč
zaměstnanec	6,5	$17\,300 \cdot 0,065$	1 125 Kč
zaměstnavatel	24,8	$17\,300 \cdot 0,248$	4 291 Kč
celková výše pojistného na sociální zabezpečení	31,3	$1\,125 + 4\,291$	5 416 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Zaměstnanci při minimální mzdě se hrubá mzda sráží o 1 125 Kč a zaměstnavatel má povinnost uhradit za zaměstnance 4 291 Kč. Celkem musí zaměstnavatel odvést 5 416 Kč na sociálním pojištění.

Tabulka 3 Výše pojistného na sociální pojištění pro zaměstnance s průměrnou mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
průměrná mzda			40 324 Kč
zaměstnanec	6,5	$40\,324 \cdot 0,065$	2 622 Kč
zaměstnavatel	24,8	$40\,324 \cdot 0,248$	10 001 Kč
celková výše pojistného na sociální zabezpečení	31,3	$2\,622 + 10\,001$	12 623 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Při průměrné mzdě u zaměstnance je celkem odvedeno na sociálním pojištění 12 623 Kč. Částka ve výši 2 622 Kč je odváděna zaměstnancovi z jeho hrubé mzdy a následně 10 001 Kč zaměstnavatel je povinen uhradit za zaměstnance.

Tabulka 4 Výše pojistného na sociální pojištění pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
nadprůměrná mzda			150 000 Kč
zaměstnanec	6,5	$150\,000 \cdot 0,065$	9 750 Kč
zaměstnavatel	24,8	$150\,000 \cdot 0,248$	37 200 Kč
celková výše pojistného na sociální zabezpečení	31,3	$9\,750 + 37\,200$	46 950 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud zaměstnanec dosahuje nadprůměrné mzdy, tak jeho výdělek je sražen o 9 750 Kč, zaměstnancův zaměstnavatel pak musí odvést 37 200 Kč. Finální částka odvedena na sociální pojištění je ve výši 46 950 Kč.

4.1.2 Pojistné na sociální pojištění pro OSVČ

Výše pojistného na sociální pojištění u OSVČ vychází z vyměřovacího základu, který je tvořen polovinou příjmů a výdajů. Zde existují dvě možné sazby, které může OSVČ odvádět. Fixní složkou tvořící pojistné je důchodové pojištění 28 % a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti 1,2 %, celkem tedy 29,2 %. Variabilní složkou měnící sazbu pojistného

je nemocenské pojištění, kterého se ze zákona může OSVČ účastnit zcela dobrovolně. Za skutečnosti účasti na nemocenském pojištění je sazba pojistného 31,1 %.

Tabulka 5 Výše pojistného na sociální pojištění pro OSVČ s minimálním příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální příjem			17 300 Kč
vyměřovací základ		$17\,300 \cdot 0,5$	8 650 Kč
důchodové pojištění	28	$8\,650 \cdot 0,28$	2 422 Kč
příspěvek na státní politiku zaměstnanosti	1,2	$8\,650 \cdot 0,012$	104 Kč
nemocenské pojištění	2,1	$8\,650 \cdot 0,021$	182 Kč
minimální záloha			2 944 Kč
celková výše pojistného bez účasti na nemocenském pojištění	29,2	$2\,422 + 104$	2 526 Kč
celková výše pojistného včetně účasti na nemocenském pojištění	31,3	$2\,422 + 104 + 182$	2 708 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Osoba samostatně výdělečně činná s příjmy ve výši 17 300 Kč má povinnost odvést na sociální pojištění teoretickou vypočtenou částku 2 526 Kč, v případě, kdy se nechce účastnit na nemocenském pojištění. Za předpokladu dobrovolného přihlášení se k nemocenskému pojištění by odváděná teoretická částka vypočtena ze základu byla ve výši 2 708 Kč. Obě částky jsou ale nižší než stanovená minimální záloha, tudíž v obou případech musí OSVČ odvést 2 944 Kč.

Tabulka 6 Výše pojistného na sociální pojištění pro OSVČ s průměrným příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
průměrný příjem			40 324 Kč
vyměřovací základ		$40\,324 \cdot 0,5$	20 162 Kč
důchodové pojištění	28	$20\,162 \cdot 0,28$	5 646 Kč
príspevek na státní politiku zaměstnanosti	1,2	$20\,162 \cdot 0,012$	242 Kč
nemocenské pojištění	2,1	$20\,162 \cdot 0,021$	424 Kč
celková výše pojistného bez účasti na nemocenském pojištění	29,2	$5\,656 + 242$	5 888 Kč
celková výše pojistného včetně účasti na nemocenském pojištění	31,3	$5\,646 + 242 + 424$	6 312 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

S průměrným příjmem OSVČ musí hradit pojistné v hodnotě 5 888 Kč za předpokladu, že se neúčastní na nemocenském pojištění. V opačném případě je finální výše pojistného v hodnotě 6 312 Kč.

Tabulka 7 Výše pojistného na sociální pojištění pro OSVČ s nadprůměrným příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
nadprůměrný příjem			150 000 Kč
vyměřovací základ		$150\,000 \cdot 0,5$	75 000 Kč
důchodové pojištění	28	$75\,000 \cdot 0,28$	21 000 Kč
príspevek na státní politiku zaměstnanosti	1,2	$75\,000 \cdot 0,012$	900 Kč
nemocenské pojištění	2,1	$75\,000 \cdot 0,021$	1 575 Kč
celková výše pojistného bez účasti na nemocenském pojištění	29,2	$21\,000 + 900$	21 900 Kč
celková výše pojistného včetně účasti na nemocenském pojištění	31,3	$21\,000 + 900 + 1\,575$	23 475 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

OSVČ s nadprůměrným příjmem 150 000 Kč má povinnost uhradit částku 21 900 Kč při neúčasti nemocenského pojištění. Za skutečnosti dobrovolného přihlášení musí odvést 23 475 Kč.

4.1.3 Pojistné na důchodové pojištění

Důchodové pojištění je jedno ze tří subsystémů sociálního pojištění. Povinnost hradit pojistné na důchodové pojištění je ze zákona povinné jak pro osoby samostatně výdělečně činné, tak i pro zaměstnance a následně zaměstnavatele, kteří mají povinnost pojistné odvádět za své zaměstnance také. Výpočet bude prováděn na modelovém zaměstnanci i OSVČ, při minimální, průměrné a nadprůměrné mzdě.

4.1.3.1 Pojistné na důchodové pojištění pro zaměstnance

Důchodové pojištění je odváděno z osobního vyměřovacího základu zaměstnance ve výši 6,5 %. Zaměstnavatel pak odvádí za svého zaměstnance 21,5 %. Pokud by zaměstnancova hrubá mzda dosahovala 48násobku průměrné mzdy, která pro rok 2023 je 1 936 522 Kč, dochází k osvobození od platby důchodového a nemocenského pojištění.

Tabulka 8 Výše pojistného na důchodové pojištění pro zaměstnance s minimální mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální mzda			17 300 Kč
zaměstnanec	6,5	17 300*0,065	1 125 Kč
zaměstnavatel	21,5	17 300*0,215	3 720 Kč
celková výše pojistného	28	1 125+3 720	4 845 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Zaměstnanec při pobírání minimální mzdy v hodnotě 17 300 Kč je povinen odvést 1 125 Kč na důchodové pojištění. Zaměstnavatel za něj odvádí 3 720 Kč, celkem vzniká povinnost odvést 4 845 Kč na účet okresní správy sociálního zabezpečení.

Tabulka 9 Výše pojistného na důchodové pojištění pro zaměstnance s průměrnou mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
průměrná mzda			40 324 Kč
zaměstnanec	6,5	40 324*0,065	2 622 Kč
zaměstnavatel	21,5	40 324*0,215	8 670 Kč
celková výše pojistného	28	2 622+8 670	11 292 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Zaměstnancovi s průměrnou mzdou v roce 2023 je sráženo z hrubé mzdy 2 662 Kč, zaměstnavatel tak odvádí 8 670 Kč. Při pobírání průměrné mzdy zaměstnavatel odvádí 11 292 Kč.

Tabulka 10 Výše pojistného na důchodové pojištění pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
nadprůměrná mzda			150 000 Kč
zaměstnanec	6,5	150 000*0,065	9 750 Kč
zaměstnavatel	21,5	150 000*0,215	32 250 Kč
celková výše pojistného	28	9 750+32 250	42 000 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Při nadprůměrné mzdě ve výši 150 000 Kč je zaměstnancovi strháváno 9 750 Kč na důchodové pojištění. Zaměstnavatel odvádí na pojistném 32 250 Kč za svého zaměstnance. Finální odvod při nadprůměrné mzdě činí 42 000 Kč.

4.1.3.2 Pojistné na důchodové pojištění pro OSVČ

Sazba důchodového pojištění pro osobu samostatně výdělečně činnou je ve výši 28 %, která vychází z vyměřovacího základu, jakožto poloviční rozdíl mezi příjmy a výdaji. Minimální vyměřovací základ u OSVČ při hlavní činnosti je 10 081 Kč. Minimální měsíční záloha na důchodové pojistné v roce 2023 činí 2 944 Kč.

Tabulka 11 Výše pojistného na důchodové pojištění pro OSVČ s minimálním příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální příjem			17 300 Kč
vyměřovací základ		17 300*0,5	8 650 Kč
minimální vyměřovací základ			10 081 Kč
minimální záloha			2 944 Kč
celková výše pojistného	28	8 650*0,28	2 422 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Při příjmech 17 300 Kč je OSVČ vypočteno důchodové pojištění v teoretické částce ze základu 2 422 Kč. Jelikož je tato částka nižší než částka minimální měsíční zálohy, tak konečný odvod je ve výši 2 944 Kč.

Tabulka 12 Výše pojistného na důchodové pojištění pro OSVČ s průměrným příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
průměrný příjem			40 324 Kč
vyměřovací základ		40 324*0,5	20 162 Kč
celková výše pojistného	28	20 162*0,28	5 646 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Osoba samostatně výdělečně činná s měsíčním příjmem 40 324 Kč, tak odvádí měsíčně důchodové pojištění v hodnotě 5 646 Kč.

Tabulka 13 Výše pojistného na důchodové pojištění pro OSVČ s nadprůměrným příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
nadprůměrný příjem			150 000 Kč
vyměřovací základ		150 000*0,5	75 000 Kč
celková výše pojistného	28	75 000*0,28	21 000 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

V případě, kdy OSVČ dosahuje nadprůměrných příjmů, tak odvod na důchodové pojištění je v hodnotě 21 000 Kč.

4.1.4 Pojistné na nemocenské pojištění

Nemocenského pojištění jsou účastny jak zaměstnanci, za které pojistné odvádí zaměstnavatel, ale také osoby samostatně výdělečně činné za předpokladu, že se přihlásí k platbě nemocenského pojištění dobrovolně.

4.1.4.1 Pojistné na nemocenské pojištění pro zaměstnance

O nemocenské pojištění není srážena zaměstnanci mzda přímo, pojistné tohoto typu odvádí pouze zaměstnavatel za své zaměstnance podle výše jejich hrubých příjmů, a to vždy v sazbě 2,1 %.

Tabulka 14 Výše pojistného na nemocenské pojištění zaměstnance s minimální mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální mzda			17 300 Kč
zaměstnavatel	2,1	17 300*0,021	364 Kč
celková výše pojistného			364 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud zaměstnanec pobírá minimální mzdu v hodnotě 17 300 Kč, tak zaměstnavatel za něj odvádí pojistné v částce 364 Kč.

Tabulka 15 Výše pojistného na nemocenské pojištění zaměstnance s průměrnou mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
průměrná mzda			40 324 Kč
zaměstnavatel	2,1	40 324*0,021	847 Kč
celková výše pojistného			847 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

S průměrnou hrubou mzdou je povinen zaměstnavatel za svého zaměstnance odvést 847 Kč v rámci nemocenského pojištění.

Tabulka 16 Výše pojistného na nemocenské pojištění zaměstnance s nadprůměrnou mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
nadprůměrná mzda			150 000 Kč
zaměstnavatel	2,1	150 000*0,021	3 150 Kč
celková výše pojistného			3 150 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Za předpokladu, že zaměstnancova hrubá mzda je nadprůměrná, tak měsíční odvod na nemocenské pojištění, které hradí zaměstnavatel je v hodnotě 3 150 Kč.

4.1.4.2 Pojistné na nemocenské pojištění pro OSVČ

V případě nemocenského pojištění u osob samostatně výdělečně činných je platba pojištění dobrovolná za předpokladu, že se OSVČ sama přihlásí k její platbě. V tom případě má nárok na pobírání dávek od státu při pracovní neschopnosti v adekvátní výši.

Sazba pojistného je stejná jako v případě zaměstnance, tedy 2,1 % a následně se vychází z vyměřovacího základu.

Tabulka 17 Výše pojistného na nemocenské pojištění OSVČ s minimálním příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální příjem			17 300 Kč
vyměřovací základ		17 300*0,5	8 650 Kč
minimální záloha			168 Kč
celková výše nemocenského pojištění	2,1	8 650*0,021	182 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 39

Při minimální mzdě OSVČ je povinna odvádět měsíčně nemocenské pojištění v hodnotě 182 Kč, přičemž je splněna podmínka, že minimální měsíční zálohy na nemocenské pojištění musí činit alespoň 168 Kč.

Tabulka 18 Výše pojistného na nemocenské pojištění OSVČ s průměrným příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
průměrný příjem			40 324 Kč
vyměřovací základ		40 324*0,5	20 162 Kč
celková výše nemocenského pojištění	2,1	20 162*0,021	424 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud OSVČ měsíčně dosahuje průměrných příjmů, tak je odváděno 424 Kč měsíčně na nemocenské pojištění.

Tabulka 19 Výše pojistného na nemocenské pojištění OSVČ s nadprůměrným příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
nadprůměrný příjem			150 000 Kč
vyměřovací základ		150 000*0,5	75 000 Kč
celková výše nemocenského pojištění	2,1	75 000*0,021	1 575 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Při nadprůměrné mzdě 150 000 Kč musí osoba samostatně výdělečně činná hradit 1 575 Kč na účet České správy sociálního zabezpečení v rámci nemocenského pojištění.

4.2 Starobní důchod

Pro analýzu a výpočet je nutné si zvolit modelovou situaci, a to při splnění všech podmínek na získání nároku výplaty dávek starobního důchodu jak pro zaměstnance, tak i pro OSVČ.

Podmínky nutné k získání nároku jsou:

- minimální doba pojištění;
- dosažení důchodového věku.

4.2.1 Dávky starobního důchodu zaměstnance

Pro přehlednější modelovou situaci výpočtu dávek zaměstnance bude uvažován muž narozený v roce 1958, který v roce 2023 dosáhne důchodového věku a zároveň jeho účast na odvodu pojistného trvá 38 let. Z důvodu srozumitelnosti výpočtů budou zachovány již dané tři úrovně příjmů. Pro účely výpočtu bude postupováno s předpokladem, že příjem se po celých 38 let nezměnil.

Tabulka 20 Výše starobního důchodu zaměstnance s minimální mzdou

	Výpočet	Částka
minimální mzda		17 300 Kč
redukce výpočtového základu	do 17 743 Kč = 100 %	17 300 Kč
počet let pojištění	38 let * 1,5 %	57 %
procentní výměra důchodu	57 % z 17 300 Kč	9 861 Kč
základní výměra důchodu		4 040 Kč
celková výše starobního důchodu	9 861 + 4 040	13 901 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 35, 36, 37

Výše starobního důchodu zaměstnance s minimální mzdou činí měsíčně 13 901 Kč.

Tabulka 21 Výše starobního důchodu zaměstnance s průměrnou mzdou

	Výpočet	Částka
průměrná mzda		40 324 Kč
redukce výpočtového základu	40 324 - 17 743	22 581 Kč
	0,26 * 22 581 Kč	5 872 Kč
	17 743 + 5 872	23 615 Kč
počet let pojištění	38 let * 1,5 %	57 %
procentní výměra důchodu	57 % z 23 615 Kč	13 461 Kč
základní výměra důchodu		4 040 Kč
celková výše starobního důchodu	13 461 + 4040	17 501 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 35, 36, 37

Zaměstnancův starobní důchod při průměrné mzdě 40 324 Kč je v částce 17 501 Kč.

Tabulka 22 Výše starobního důchodu zaměstnance s nadprůměrnou mzdou

	Výpočet	Částka
nadprůměrná mzda		150 000 Kč
redukce výpočtového základu	150 000 - 17 743	132 257 Kč
	0,26 * 132 257	34 387 Kč
	17 743 + 34 387	52 130 Kč
počet let pojištění	38 let * 1,5 %	57 %
procentní výměra důchodu	57 % z 52 130 Kč	29 715 Kč
základní výměra důchodu		4 040 Kč
celková výše starobního důchodu	29 715 + 4 040	33 755 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 35, 36, 37

Zaměstnancovi, který pobíral nadprůměrnou mzdu, je vyplaceno na starobním důchodu 33 755 Kč.

4.2.2 Dávky starobního důchodu OSVČ

Pro rámcový model dávek starobního důchodu osoby samostatně výdělečně činné je uvažován muž narozený roku 1958, platící důchodové pojištění po dobu 38 let, který nabývá důchodového věku v roce 2023. Pro modelovou situaci je bráno v potaz, že jeho měsíční příjmy byly po celou dobu stabilní a neměnily se. Pro srozumitelnost výpočtu je použit minimální příjem 20 162 Kč, který svou polovinou odpovídá minimálnímu vyměřovacímu

základu pro rok 2023, dále pak průměrný příjem v hodnotě 40 324 Kč a nadprůměrný příjem v částce 150 000 Kč.

Tabulka 23 Výše starobního důchodu OSVČ s minimálním vyměřovacím základem

	Výpočet	Částka
minimální příjem		20 162
minimální vyměřovací základ	$20\,162 * 0,5$	10 081 Kč
redukce výpočtového základu	do 17 743 Kč = 100 %	10 081 Kč
počet let pojištění	$38 \text{ let} * 1,5 \%$	57 %
procentní výměra důchodu	$57 \% \text{ z } 10\,081 \text{ Kč}$	5 747 Kč
základní výměra důchodu		4 040 Kč
celková výše starobního důchodu	$5\,747 + 4\,040$	9 787 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 38

Za předpokladu, že měsíční příjmy OSVČ jsou 20 162 Kč, kdy polovina příjmů snížených o výdaje je přesně na hranici minimálního vyměřovacího základu, je celková měsíční výše vyplacené dávky na starobní důchod 9 787 Kč.

Tabulka 24 Výše starobního důchodu OSVČ s průměrným příjmem

	Výpočet	Částka
průměrný příjem		40 324 Kč
vyměřovací základ	$40\,324 * 0,5$	20 162 Kč
redukce výpočtového základu	$20\,162 - 17\,743$	2 419 Kč
	$0,26 * 2\,419$	629 Kč
	$17\,743 + 629$	18 372 Kč
počet let pojištění	$38 \text{ let} * 1,5 \%$	57 %
procentní výměra důchodu	$57 \% \text{ z } 18\,372 \text{ Kč}$	10 473 Kč
základní výměra důchodu		4 040 Kč
celková výše starobního důchodu	$10\,473 + 4\,040$	14 513 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 38

Osoba samostatně výdělečně činná při průměrném příjmu obdrží měsíčně starobní důchod ve výši 14 513 Kč.

Tabulka 25 Výše starobního důchodu OSVČ s nadprůměrným příjmem

	Výpočet	Částka
nadprůměrný příjem		150 000 Kč
vyměřovací základ	$150\,000 * 0,5$	75 000 Kč
redukce výpočtového základu	$150\,000 - 17\,743$	57 257 Kč
	$0,26 * 57\,257$	14 887 Kč
	$17\,743 + 14\,887$	32 630 Kč
počet let pojištění	$38 \text{ let} * 1,5 \%$	57 %
procentní výměra důchodu	57% ze 32 630 Kč	18 600 Kč
základní výměra důchodu		4 040 Kč
celková výše starobního důchodu	$18\,600 + 4\,040$	22 640 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 38

22 640 Kč obdrží měsíčně OSVČ, jakožto hodnotu starobního důchodu za předpokladu, že jeho příjmy byly celých 38 let po dobu platby pojistného na důchodové pojištění ve výši 150 000 Kč coby nadprůměrné.

4.3 Náhrada mzdy a dávky nemocenského

Výplata dávek nemocenského pojištění je využívána v situaci, kdy osoba je dočasně pracovně neschopná a dle zákona má tak nárok na podporu od zaměstnavatele a ČSSZ. Pro analýzu výplat dávek bude použita průměrná délka trvání pracovní neschopnosti v České republice v roce 2022, která dle ČSÚ trvala 26,3 dnů. Z důvodu zjednodušeného zachycení modelové situace výplaty dávek zaměstnancům i OSVČ bude pracováno se zaokrouhlenými 26 dny.

4.3.1 Dávky nemocenského u zaměstnance

Zaměstnanec o náhradu mzdy žádá svého zaměstnavatele od 4. pracovního dne, kdy došlo k DPN až do 14. kalendářního dne, kdy stále pracovní neschopnost trvá. Pokud je zaměstnanec dočasně pracovně neschopný 15 a více dnů, výplatu dávek nemocenského zajišťuje OSSZ. (40)

Modelovému zaměstnanci v důsledku nehody vznikla dočasná pracovní neschopnost na 26 kalendářních dnů, a to od 1. 8. do 26. 8. 2023. Dále bude uvažováno, že zaměstnanec pracuje ve směnném provozu vždy po dobu 8 hodin a zároveň 3 měsíce před začátkem

pracovní neschopnosti nečerpal dovolenou, popřípadě placené volno. Po dobu prvních 14 dní dočasné pracovní neschopnosti má zaměstnavatel nárok na náhradu mzdy od svého zaměstnavatele. Náhrady mzdy je tak vyplácena pouze za dny, ve kterých měl být zaměstnanec přítomen na směně. Pro modelový výpočet bude použit také předpokládaná průměrná hodinová sazba.

Praktické vyhodnocení bude vypočítáváno opět na 3 hladinách příjmu, a to při minimální mzdě 17 300 Kč, průměrné mzdě 40 324 Kč a nadprůměrné mzdě 150 000 Kč.

Obrázek 1 Náhrada mzdy pro zaměstnance s minimální mzdou

Počet hodin pracovní neschopnosti (nemoci) nebo karantény pro náhradu mzdy						80
Průměrný hodinový výdělek (PHV) (je stejný pro nemoc i pro karanténu)**						104,64 Kč
Redukce PHV						
		do	235,38 Kč	redukce na	90%	tj. na 94,18 Kč
nad	235,38 Kč	do	352,98 Kč	redukce na	60%	tj. na 0,00 Kč
nad	352,98 Kč	do	705,78 Kč	redukce na	30%	tj. na 0,00 Kč
nad	705,78 Kč	nezohledňuje se				
Redukovaný PHV						94,18
Výpočet náhrady mzdy za		80	hodin	60%	z 94,18	tj. 56,51 x 80
NÁHRADA MZDY						4 521 Kč

Zdroj: 41, vlastní zpracování

Minimální mzda:

- 17 300 Kč.

Výpočet hodin pro náhradu mzdy:

- 10 pracovních dnů x 8 hodin = 80 hodin.

Výpočet průměrného hodinového výdělku:

- květen: 21 pracovních dní x 8 hodin práce = 168;
- červen: 22 pracovních dní x 8 hodin práce = 176;
- srpen: 19 pracovních dní x 8 hodin práce = 152;
- 168 + 176 + 152 = 496;
- $(17\,300 \times 3) / 496 = 104,64$ Kč.

Při dočasné pracovní neschopnosti za prvních 14 dní dostane zaměstnanec s minimálním příjmem náhradu mzdy od svého zaměstnavatele ve výši 4 521 Kč.

Obrázek 2 Nemocenské pro zaměstnance s minimální mzdou

Počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti ¹⁾	26
Vyměřovací základ ²⁾ denní = D nebo měsíční = M M	17 300,00 Kč
Denní vyměřovací základ pro nemocenské (DVZ) neredukovaný ³⁾ <i>orientačně odpovídá průměrnému měsíčnímu příjmu cca</i>	568,77 Kč 17 300 Kč
Počet kalendářních dnů pro náhradu mzdy	14
NEMOCENSKÉ celkem	3 788 Kč

Podrobný výpočet nemocenského⁴⁾							
Počet kalendářních dnů nemocenského od 15. dne DPN						12	
Počet kalendářních dnů nemocenského od 31. do 60. dne. dne DPN						0	
Počet kalendářních dnů nemocenského od 61. dne DPN						0	
Redukce DVZ							
	do	1 345 Kč	redukce na	90%	tj. na	511,89 Kč	
nad	1 345 Kč	do	2 017 Kč	redukce na	60%	tj. na	0,00 Kč
nad	2 017 Kč	do	4 033 Kč	redukce na	30%	tj. na	0,00 Kč
nad	4 033 Kč	nezhledňuje se					
Redukovaný DVZ						512 Kč	
nemocenské od 15. do 30. dne		60% z 512		tj. 308 x 12,3 dnů =		3 788 Kč	
nemocenské od 31. do 60. dne		66% z 512		tj. 338 x 0 dnů =		0 Kč	
nemocenské od 61. dne		72% z 512		tj. 369 x 0 dnů =		0 Kč	
NEMOCENSKÉ celkem						3 788 Kč	

Zdroj: 42, vlastní zpracování

Okresní správa sociálního zabezpečení vyplatí zaměstnancovi nemocenské v hodnotě 3 788 Kč od 15. do 26. dne DPN.

Konečné finální náhrady za dočasnou pracovní neschopnost:

$$- 4 521 \text{ Kč} + 3 788 \text{ Kč} = 8 309 \text{ Kč.}$$

Za celých 26 dní dočasné pracovní neschopnosti obdrží zaměstnanec s minimální mzdou 17 300 Kč finanční náhradu 8 309 Kč.

Obrázek 3 Náhrada mzdy pro zaměstnance s průměrnou mzdou

Počet hodin pracovní neschopnosti (nemoci) nebo karantény pro náhradu mzdy	80						
Průměrný hodinový výdělek (PHV) (Je stejný pro nemoc i pro karanténu ^{**)})	243,90 Kč						
Redukce PHV							
	do	235,38 Kč	redukce na	90%	tj. na	211,84 Kč	
nad	235,38 Kč	do	352,98 Kč	redukce na	60%	tj. na	5,11 Kč
nad	352,98 Kč	do	705,78 Kč	redukce na	30%	tj. na	0,00 Kč
nad	705,78 Kč	nezhledňuje se					
Redukovaný PHV						216,95	
Výpočet náhrady mzdy za	80	hodin	60%	z 216,95	tj. 130,17 x 80	10 413,60 Kč	
NÁHRADA MZDY						10 414 Kč	

Zdroj: 41, vlastní zpracování

Průměrná mzda:

- 40 324 Kč.

Výpočet hodin pro náhradu mzdy:

- 10 pracovních dnů x 8 hodin = 80 hodin.

Výpočet průměrného hodinového výdělku:

- květen: 21 pracovních dní x 8 hodin práce = 168;
- červen: 22 pracovních dní x 8 hodin práce = 176;
- srpen: 19 pracovních dní x 8 hodin práce = 152;
- $168 + 176 + 152 = 496$;
- $(40\,324 \times 3) / 496 = 243,90$ Kč.

Při DPN vyplatí zaměstnavatel svému zaměstnanci, který měsíčně pobírá 40 324 Kč, náhradu mzdy 10 414 Kč.

Obrázek 4 Nemocenské pro zaměstnance s průměrnou mzdou

Počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti ¹⁾	26
Vyměřovací základ ²⁾ denní = D nebo měsíční = M	M 40 324,00 Kč
Denní vyměřovací základ pro nemocenské (DVZ) neredukovaný ³⁾	1 325,72 Kč
orientačně odpovídá průměrnému měsíčnímu příjmu cca	40 324 Kč
Počet kalendářních dnů pro náhradu mzdy	14
NEMOCENSKÉ celkem	8 819 Kč
Podrobný výpočet nemocenského⁴⁾	
Počet kalendářních dnů nemocenského od 15. dne DPN	12
Počet kalendářních dnů nemocenského od 31. do 60. dne dne DPN	0
Počet kalendářních dnů nemocenského od 61. dne DPN	0
Redukce DVZ	
nad 1 345 Kč do 1 345 Kč redukce na 90% tj. na	1 193,15 Kč
nad 1 345 Kč do 2 017 Kč redukce na 60% tj. na	0,00 Kč
nad 2 017 Kč do 4 033 Kč redukce na 30% tj. na	0,00 Kč
nad 4 033 Kč nezohledňuje se	
	Redukovaný DVZ 1 194 Kč
nemocenské od 15. do 30. dne	60% z 1 194 tj. 717 x 12,3 dnů = 8 819 Kč
nemocenské od 31. do 60. dne	66% z 1 194 tj. 789 x 0 dnů = 0 Kč
nemocenské od 61. dne	72% z 1 194 tj. 860 x 0 dnů = 0 Kč
NEMOCENSKÉ celkem	8 819 Kč

Zdroj: 42, vlastní zpracování

Dočasně neschopný zaměstnanec k výkonu své práce má nárok získat 8 819 Kč od OSSZ.

Konečné finální náhrady za dočasnou pracovní neschopnost:

- 10 414 Kč + 8 819 Kč = 19 233 Kč.

Zaměstnanec při DPN po dobu 26 dní má nárok na obdržení 19 233 Kč.

Obrázek 5 Náhrada mzdy pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou

Počet hodin pracovní neschopnosti (nemoci) nebo karantény pro náhradu mzdy							80
Průměrný hodinový výdělek (PHV) (je stejný pro nemoc i pro karanténu)**)							907,26 Kč
Redukce PHV							
		do	235,38 Kč	redukce na	90%	tj. na	211,84 Kč
nad	235,38 Kč	do	352,98 Kč	redukce na	60%	tj. na	70,56 Kč
nad	352,98 Kč	do	705,78 Kč	redukce na	30%	tj. na	105,84 Kč
nad	705,78 Kč	nezohledňuje se					
Redukovaný PHV							388,24
Výpočet náhrady mzdy za		80	hodin	60%	z 388,24	tj. 232,94 x 80	18 635,20 Kč
NÁHRADA MZDY							18 636 Kč

Zdroj: 41, vlastní zpracování

Nadprůměrná mzda:

- 150 000 Kč.

Výpočet hodin pro náhradu mzdy:

- 10 pracovních dnů x 8 hodin = 80 hodin.

Výpočet průměrného hodinového výdělku:

- květen: 21 pracovních dní x 8 hodin práce = 168;
- červen: 22 pracovních dní x 8 hodin práce = 176;
- srpen: 19 pracovních dní x 8 hodin práce = 152;
- 168 + 176 + 152 = 496;
- (150 000 x 3) / 496 = 907,26 Kč.

Zaměstnavatel má povinnost uhradit 16 384 Kč svému zaměstnanci, jakožto náhradu mzdy při jeho dočasné pracovní neschopnosti po dobu 10 pracovních dnů.

Obrázek 6 Nemocenské pro zaměstnanec s nadprůměrnou mzdou

Počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti ¹⁾				26			
Vyměřovací základ ²⁾	denní = D nebo měsíční = M	M			150 000,00 Kč		
Denní vyměřovací základ pro nemocenské (DVZ) neredukovaný ³⁾				4 931,51 Kč			
orientačně odpovídá průměrnému měsíčnímu příjmu cca				150 000 Kč			
Počet kalendářních dnů pro náhradu mzdy				14			
NEMOCENSKÉ celkem				16 384 Kč			
Podrobný výpočet nemocenského⁴⁾							
Počet kalendářních dnů nemocenského od 15. dne DPN				12			
Počet kalendářních dnů nemocenského od 31. do 60. dne. dne DPN				0			
Počet kalendářních dnů nemocenského od 61. dne DPN				0			
Redukce DVZ							
	do	1 345 Kč	redukce na	90%	tj. na	1 210,50 Kč	
nad	1 345 Kč	do	2 017 Kč	redukce na	60%	tj. na	403,20 Kč
nad	2 017 Kč	do	4 033 Kč	redukce na	30%	tj. na	604,80 Kč
nad	4 033 Kč	nezhledňuje se					
					Redukovaný DVZ	2 219 Kč	
nemocenské od 15. do 30. dne	60% z 2 219		tj. 1332 x 12,3 dnů =		16 384 Kč		
nemocenské od 31. do 60. dne	66% z 2 219		tj. 1465 x 0 dnů =		0 Kč		
nemocenské od 61. dne	72% z 2 219		tj. 1598 x 0 dnů =		0 Kč		
NEMOCENSKÉ celkem				16 384 Kč			

Zdroj: 42, vlastní zpracování

Za dobu DPN má zaměstnanec s měsíční nadprůměrnou mzdou nárok na nemocenské ve výši 16 384 Kč od okresní správy sociálního zabezpečení.

Konečné finální náhrady za dočasnou pracovní neschopnost:

$$- 18 636 \text{ Kč} + 16 384 \text{ Kč} = 35 020 \text{ Kč.}$$

Celkové finanční náhrady, které obdrží zaměstnanec při dočasné pracovní neschopnosti, která trvá 26 kalendářních dní, činí 35 020 Kč.

4.3.2 Dávky nemocenského u OSVČ

Za předpokladu, že osoba samostatně výdělečně činná si dobrovolně platí nemocenské pojištění alespoň po dobu 3 měsíců před dnem, kdy dojde k pracovní neschopnosti, má nárok na nemocenské dávky od ČSSZ. Nárok na dávky lze pobírat až od 15. dne trvání nemoci.

Fiktivní OSVČ pro modelovou situaci byla praktickým lékařem uznána za dočasně neschopnou k výkonu své práce. OSVČ se dobrovolně přihlásila k platbě nemocenského pojištění, tudíž má nárok od 15. dne pobrat dávku nemocenského od ČSSZ. Dočasná pracovní neschopnost trvala od 1. 8. do 26. 8. 2023. Pro účely praktického zhodnocení dávek nemocenského bude uvažováno, že osoba samostatně výdělečně činná má

každý měsíc své příjmy ve stejné výši. I zde budou dávky vyhodnoceny na 3 hladinách příjmu.

Obrázek 7 Nemocenské pro OSVČ s minimálním příjmem

Počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti ¹⁾				26			
Vyměřovací základ ²⁾	denní = D	nebo měsíční = M	M	8 650,00 Kč			
Denní vyměřovací základ pro nemocenské (DVZ) neredukovaný ³⁾				284,38 Kč			
<i>orientačně odpovídá průměrnému měsíčnímu příjmu cca</i>				<i>8 650 Kč</i>			
Počet kalendářních dnů pro náhradu mzdy				14			
NEMOCENSKÉ celkem				1 848 Kč			
Podrobný výpočet nemocenského⁴⁾							
Počet kalendářních dnů nemocenského od 15. dne DPN				12			
Počet kalendářních dnů nemocenského od 31. do 60. dne. dne DPN				0			
Počet kalendářních dnů nemocenského od 61. dne DPN				0			
Redukce DVZ							
	do	1 345 Kč	redukce na	90%	tj. na	255,94 Kč	
nad	1 345 Kč	do	2 017 Kč	redukce na	60%	tj. na	0,00 Kč
nad	2 017 Kč	do	4 033 Kč	redukce na	30%	tj. na	0,00 Kč
nad	4 033 Kč	nezohledňuje se					
				Redukovaný DVZ		256 Kč	
nemocenské od 15. do 30. dne		60% z 256	tj. 154 x 12 dnů =	1 848 Kč			
nemocenské od 31. do 60. dne		66% z 256	tj. 169 x 0 dnů =	0 Kč			
nemocenské od 61. dne		72% z 256	tj. 185 x 0 dnů =	0 Kč			
NEMOCENSKÉ celkem				1 848 Kč			

Zdroj: 42, vlastní zpracování

Minimální příjem:

- 17 300 Kč.

Vyměřovací základ:

- $17\,300 \cdot 0,5 = 8\,650$ Kč.

OSVČ, která se dobrovolně přihlásila k platbě nemocenského pojistného a zároveň její příjmy jsou minimální, má tak dle metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí nárok na finanční náhradu v hodnotě 1 848 Kč.

Obrázek 8 Nemocenské pro OSVČ s průměrným příjmem

Počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti ¹⁾						26	
Vyměřovací základ ²⁾	denní = D		nebo měsíční = M		M	20 162,00 Kč	
Denní vyměřovací základ pro nemocenské (DVZ) neredukovaný ³⁾						662,86 Kč	
<i>orientačně odpovídá průměrnému měsíčnímu příjmu cca</i>						20 162 Kč	
Počet kalendářních dnů pro náhradu mzdy						14	
NEMOCENSKÉ celkem						4 308 Kč	
Podrobný výpočet nemocenského⁴⁾							
Počet kalendářních dnů nemocenského od 15. dne DPN						12	
Počet kalendářních dnů nemocenského od 31. do 60. dne. dne DPN						0	
Počet kalendářních dnů nemocenského od 61. dne DPN						0	
Redukce DVZ							
	do	1 345 Kč	redukce na	90%	tj. na	596,57 Kč	
nad	1 345 Kč	do	2 017 Kč	redukce na	60%	tj. na	0,00 Kč
nad	2 017 Kč	do	4 033 Kč	redukce na	30%	tj. na	0,00 Kč
nad	4 033 Kč	nezohledňuje se					
						Redukovaný DVZ	597 Kč
nemocenské od 15. do 30. dne		60% z 597		tj. 359 x 12 dnů =		4 308 Kč	
nemocenské od 31. do 60. dne		66% z 597		tj. 395 x 0 dnů =		0 Kč	
nemocenské od 61. dne		72% z 597		tj. 430 x 0 dnů =		0 Kč	
NEMOCENSKÉ celkem						4 308 Kč	

Zdroj: 42, vlastní zpracování

Průměrný příjem:

- 40 324 Kč.

Vyměřovací základ:

- $40\,324 \cdot 0,5 = 20\,162$ Kč.

OSVČ, jehož měsíční příjem je 40 324 Kč a který se ocitne v situaci, kdy je uznán dočasně neschopným k výkonu své práce po dobu 26 dnů, má tak nárok na náhradu 4 308 Kč.

Obrázek 9 Nemocenské pro OSVČ s nadprůměrným příjmem

Počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti ¹⁾				26			
Vyměřovací základ ²⁾	denní = D	nebo měsíční = M	M	75 000,00 Kč			
Denní vyměřovací základ pro nemocenské (DVZ) neredukovaný ³⁾				2 465,75 Kč			
<i>orientačně odpovídá průměrnému měsíčnímu příjmu cca</i>				<i>75 000 Kč</i>			
Počet kalendářních dnů pro náhradu mzdy				14			
NEMOCENSKÉ celkem				12 600 Kč			
Podrobný výpočet nemocenského⁴⁾							
Počet kalendářních dnů nemocenského od 15. dne DPN				12			
Počet kalendářních dnů nemocenského od 31. do 60. dne. dne DPN				0			
Počet kalendářních dnů nemocenského od 61. dne DPN				0			
Redukce DVZ							
	do	1 345 Kč	redukce na	90%	tj. na	1 210,50 Kč	
nad	1 345 Kč	do	2 017 Kč	redukce na	60%	tj. na	403,20 Kč
nad	2 017 Kč	do	4 033 Kč	redukce na	30%	tj. na	134,63 Kč
nad	4 033 Kč	nezohledňuje se					
					Redukovaný DVZ		1 749 Kč
nemocenské od 15. do 30. dne			60% z 1 749	tj. 1050 x 12 dnů =			12 600 Kč
nemocenské od 31. do 60. dne			66% z 1 749	tj. 1155 x 0 dnů =			0 Kč
nemocenské od 61. dne			72% z 1 749	tj. 1260 x 0 dnů =			0 Kč
NEMOCENSKÉ celkem						12 600 Kč	

Zdroj: 42, vlastní zpracování

Nadprůměrné příjmy:

- 150 000 Kč.

Vyměřovací základ:

- $150\,000 \cdot 0,5 = 75\,000$ Kč.

Pokud se osoba samostatně výdělečně činná dostane do DPN o délce 26 dnů a má nadprůměrné příjmy, je jí kompenzováno od okresní správy sociálního zabezpečení 12 600 Kč.

4.4 Zdravotní pojištění

Praktické vyhodnocení plateb zdravotního pojištění bude vypočteno pomocí modelového zaměstnance i modelové OSVČ při třech hladinách příjmů, a to na základě minimálního, průměrného a nadprůměrného příjmu.

4.4.1 Zdravotní pojištění pro zaměstnance

Celková výše odváděného pojistného na zdravotní pojištění je počítána z hrubé mzdy zaměstnance a odpovídá sazbě 13,5 %. Zaměstnavatel odvádí za svého zaměstnance pojistné

ve výši 2/3 z 13,5 %, tudíž 9 % a o zbylou 1/3, tedy 4,5 % je zaměstnancovi snížena hrubá mzda. Minimální mzda je zároveň minimálním vyměřovacím základem.

Tabulka 26 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro zaměstnance s minimální mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální mzda			17 300 Kč
zaměstnanec	4,5	17 300*0,045	779 Kč
zaměstnavatel	9	17 300*0,09	1 557 Kč
celková výše zdravotního pojištění	13,5	779+1 557	2 336 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Zaměstnanci s minimální mzdou je strženo z hrubé mzdy 779 Kč, zaměstnavatel za něj odvede 1 557 Kč, celkem má zaměstnavatel povinnost odvést 2 336 Kč. Konečná výše odvodu zdravotního pojištění v tomto případě odpovídá minimální výši pojistného.

Tabulka 27 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro zaměstnance s průměrnou mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
průměrná mzda			40 324 Kč
zaměstnanec	4,5	40 324*0,045	1 815 Kč
zaměstnavatel	9	40 324*0,09	3 630 Kč
celková výše zdravotního pojištění	13,5	1 815+3 630	5 445 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Při průměrné mzdě 40 324 Kč je zaměstnanci z hrubé mzdy odvedeno 1 815 Kč, zaměstnavatel za zaměstnance odvádí 3 630 Kč. Celková částka, která je odvedena do systému zdravotního pojištění je 5 445 Kč.

Tabulka 28 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
nadprůměrná mzda			150 000 Kč
zaměstnanec	4,5	150 000*0,045	6 750 Kč
zaměstnavatel	9	150 000*0,09	13 500 Kč
celková výše zdravotního pojištění	13,5	6 750+13 500	20 250 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Zaměstnanci s nadprůměrnou mzdou ve výši 150 000 Kč je upravena hrubá mzda o 6 750 Kč, zaměstnavatel je tak za něj povinen hradit 13 500 Kč, celková výše pojistného na zdravotní pojištění činí 20 250 Kč.

4.4.2 Zdravotní pojištění pro OSVČ

U osoby samostatně výdělečně činné se vyměřuje pojistné na zdravotní pojištění z vyměřovacího základu, který odpovídá přesné polovině rozdílu jeho příjmů a výdajů. Povinná sazba, kterou OSVČ odvádí je procentuálně stanovena na 13,5 %.

Tabulka 29 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro OSVČ s minimálním příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální příjem			17 300 Kč
vyměřovací základ		17 300*0,5	8 650 Kč
minimální záloha			2 722 Kč
celková výše zdravotního pojištění	13,5	8 650*0,135	1 168 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

OSVČ s minimálními příjmy je povinna odvádět do systému zdravotního pojištění každý měsíc teoretickou vypočtenou zálohu ve výši 1 168 Kč, tato částka je ale nižší než stanovená minimální záloha na zdravotní pojištění pro rok 2023. Osoba samostatně výdělečně činná má tedy povinnost odvést měsíční zálohu v hodnotě 2 722 Kč.

Tabulka 30 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro OSVČ s průměrným příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
průměrný příjem			40 324 Kč
vyměřovací základ		$40\,324 \cdot 0,5$	20 162 Kč
celková výše zdravotního pojištění	13,5	$20\,162 \cdot 0,135$	2 722 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

Osoba samostatně výdělečně činná s průměrnými příjmy 40 324 Kč má povinnost hradit měsíční zálohy na zdravotní pojištění v částce 2 722 Kč, v tomto případě se vypočtená záloha rovná stanovené povinné minimální záloze.

Tabulka 31 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro OSVČ s nadprůměrným příjmem

	Procento odvodu	Výpočet	Částka
minimální příjem			150 000 Kč
vyměřovací základ		$150\,000 \cdot 0,5$	75 000 Kč
celková výše zdravotního pojištění	13,5	$75\,000 \cdot 0,135$	10 125 Kč

Zdroj: vlastní zpracování

S dosahováním nadprůměrných příjmu musí OSVČ měsíčně financovat pojistné zdravotního pojištění ve výši 10 125 Kč.

5 Výsledky a vyhodnocení

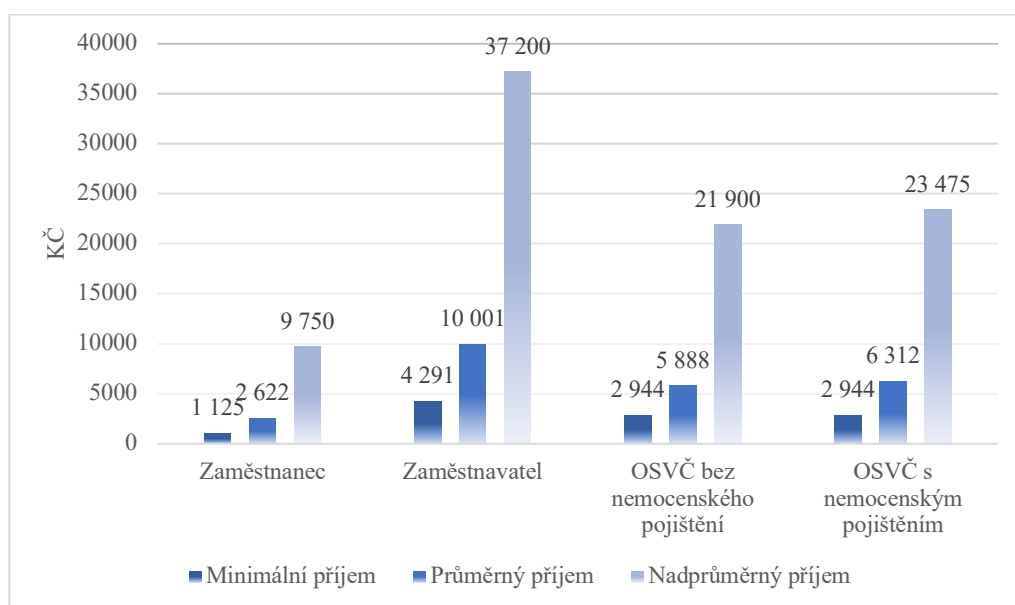
V části výsledky a vyhodnocení probíhá porovnání jednotlivých výpočtů z praktické části, které byly analyzovány v předcházející kapitole. Porovnání je za použití grafů z důvodu jednodušší přehlednosti. V základu se tato kapitola dělí na 2 části, a to na vyhodnocení sociálního pojištění, kde jsou zahrnuté odvody na důchodové pojištění, dávky starobního důchodu, také výsledky analýzy nemocenského pojištění a následných dávek nemocenských spolu s náhradou mezd. Druhá část je pak koncipována pouze na výsledky odvodů na zdravotní pojištění. Téměř všechny zde zmíněné odvody jsou porovnávány z pohledu zaměstnance, zaměstnavatele a OSVČ, výjimku tvoří nemocenské pojištění, kde porovnání je pouze za zaměstnavatele a OSVČ, jelikož zaměstnanci se z jeho hrubé mzdy na toto pojištění nic nestrhává. V případě poskytnutých dávek, tak zde probíhá komparace pouze mezi zaměstnancem a osobou samostatně výdělečně činnou.

5.1 Komparace pojistného na sociální pojištění

Výše odvodů na sociální pojištění byla prováděna mezi zaměstnancem, zaměstnavatelem a OSVČ na úrovni 3 různých hladin příjmů. V případě osoby samostatně výdělečně činné bylo nutné odvody analyzovat dvakrát, neboť OSVČ může být účastna na nemocenském pojištění dobrovolně anebo nikoliv.

V rámci všech třech hladin příjmů má nejvyšší odvody zaměstnavatel, částky tak odpovídají sazbě 24,8 % ze zaměstnancovy hrubé mzdy. Osoba samostatně výdělečně činná při minimálním příjmu odvádí pojistné ve stejné výši bez ohledu na to, zda je účastna či nikoliv na nemocenském pojištění, to zapříčiňuje stanovená minimální záloha, která pro rok 2023 činí 2 944 Kč.

Graf 3 Komparace výše pojistného na sociální pojištění v Kč

Zdroj: vlastní zpracování

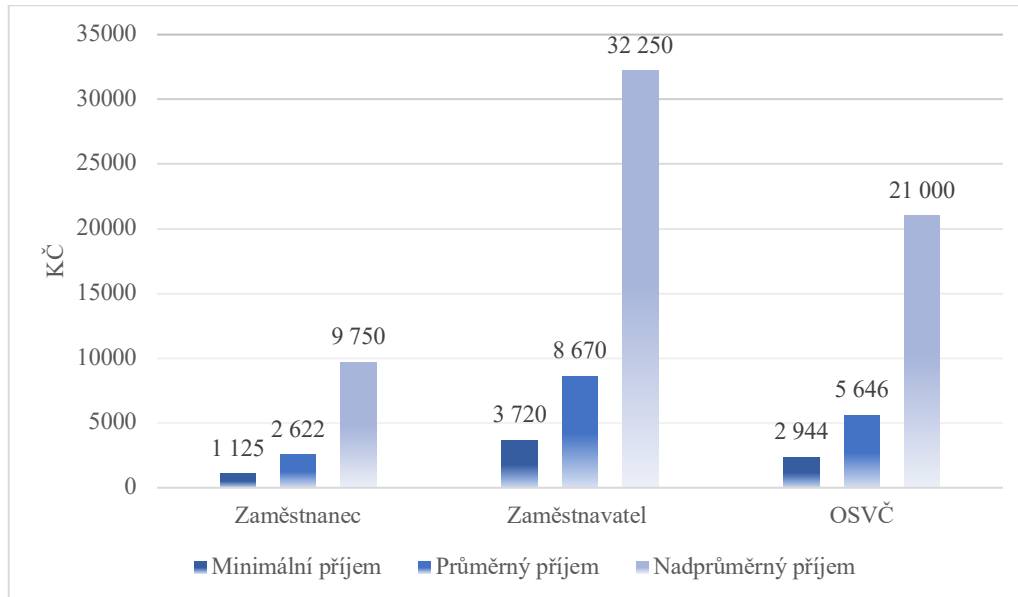
5.2 Komparace pojistného na důchodové pojištění

Porovnání odvodů na důchodové pojištění je opět mezi zaměstnancem, zaměstnavatel i osobou samostatně výdělečně činnou.

Při každé hladině příjmů má nejvyšší odvody zaměstnavatel, a to i za skutečnosti, že nemá nejvyšší sazbu důchodového pojištění. Při minimální mzdě za zaměstnance odvádí 3 720 Kč, při průměrné mzdě 8 670 Kč a za předpokladu nadprůměrné mzdy odvod činí 32 250 Kč.

Osoba samostatně výdělečně činná je opět i zde limitována minimální zálohou při minimálních příjmech, v tomto případě je tato záloha vyšší než jeho vypočtená výše odvodu, a to přesněji o 522 Kč. Další faktory ovlivňující výši odvodů OSVČ na důchodové pojištění jsou dány procentuální sazbou a vyměřovacím základem, který má dopad na samostatnou výši odvodu.

Graf 4 Komparace výše pojistného na důchodové pojištění v Kč

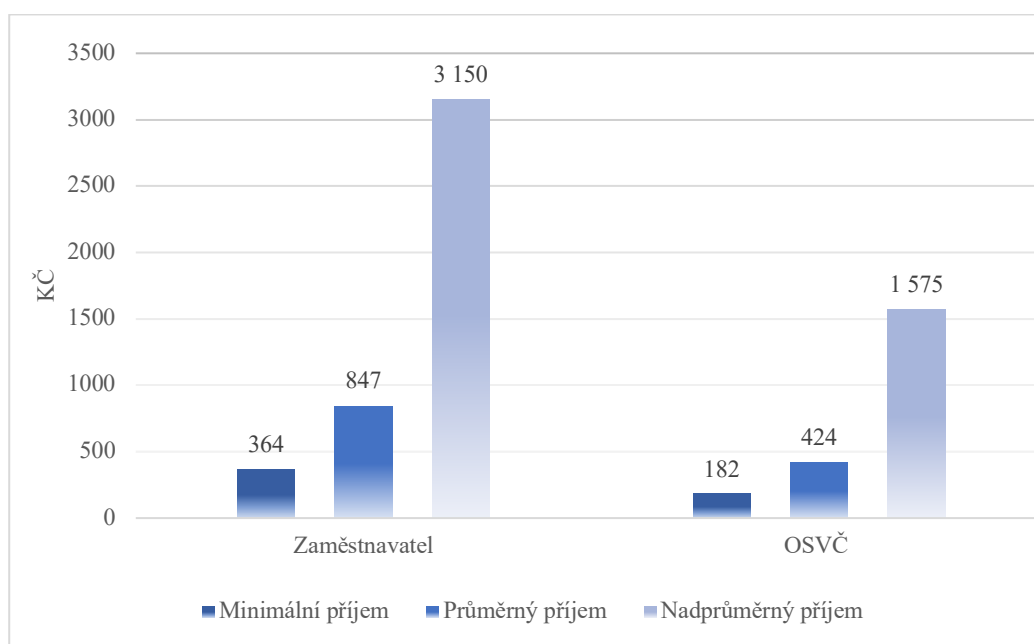
Zdroj: vlastní zpracování

5.3 Komparace pojistného na nemocenské pojištění

Zaměstnavatel má povinnost ze zákona odvádět za svého zaměstnance pojistné na nemocenské pojištění v hodnotě, která je závislá na výši jeho hrubé mzdy, toto pojištění samotnou hrubou mzdu zaměstnance nikterak nezatěžuje. Osoba samostatně výdělečně činná ale může být dobrovolně účastna na tomto typu pojištění. Jak pro zaměstnavatele, tak i pro OSVČ je v tomto případě sazba stejná, tedy se jedná o 2,1 %.

Z grafu 5 je viditelné, že zaměstnavatel odvádí při všech hladinách příjmů jednou tak vysokou částku na nemocenské pojištění, hlavní příčinou je skutečnost, že v případě osoby samostatně výdělečně činné je i zde počítáno s vyměřovacím základem, který je tvořen polovinou příjmů snížené o výdaje, což ovlivňuje výši odvodu.

Graf 5 Komparace výše pojistného na nemocenské pojištění v Kč

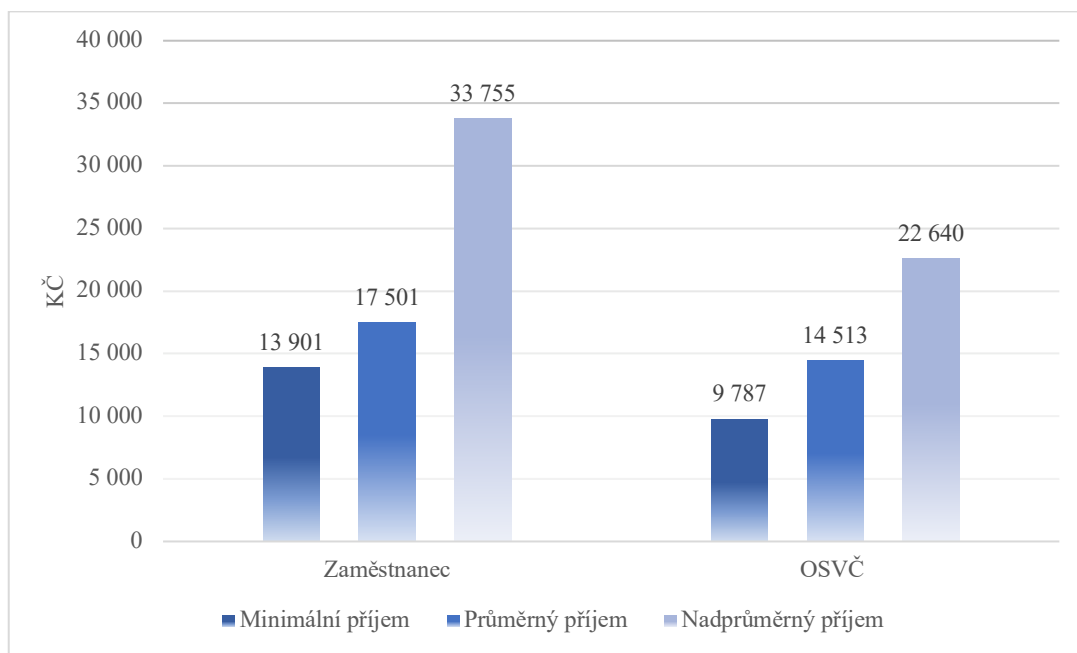
Zdroj: vlastní zpracování

5.4 Komparace dávek starobního důchodu

Komparace dávek starobního důchodu probíhá pouze mezi zaměstnancem a osobou samostatně výdělečně činnou. Zatímco u zaměstnance je výpočet prováděn při minimální, průměrné a nadprůměrné mzdě, u OSVČ musel být minimální příjem upraven na 20 162 Kč, a to z toho důvodu, že minimální měsíční vyměřovací základ se pro rok 2023 změnil na částku 10 081 Kč.

Tato komparace dokazuje, že při všech hladinách příjmů dosahuje osoba samostatně výdělečně činná podstatně méně na dávkách starobního důchodu než zaměstnanec. Hlavní příčinou, díky které dochází k této skutečnosti, je právě zavedený krok při výpočtu, a to stanovení osobního vyměřovacího základu, který činí přesně $\frac{1}{2}$ příjmů snížených o výdaje OSVČ.

Graf 6 Komparace dávek starobního důchodu v Kč

Zdroj: vlastní zpracování

5.5 Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd

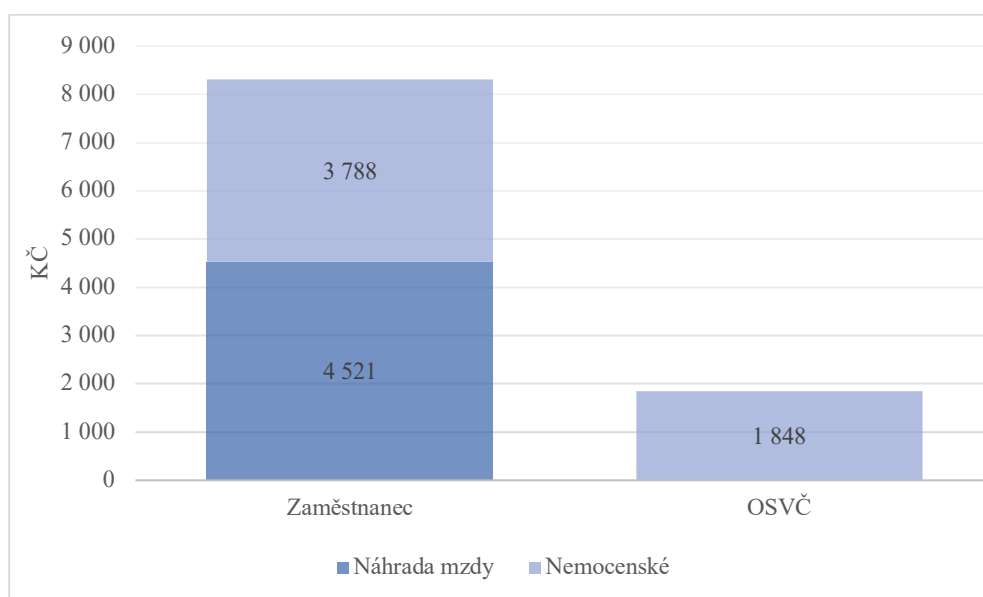
Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd je pouze mezi OSVČ a zaměstnancem. Zaměstnanec obdrží za prvních 14 dní náhradu mzdy od svého zaměstnavatele, další dny, kdy je dočasně pracovní neschopný, jsou mu kompenzovány od ČSSZ v podobě nemocenských dávek.

U osob samostatně výdělečně činných je klíčovým faktorem fakt, že OSVČ nemá nárok na náhradu mzdy, respektive za prvních 14 dní dočasné pracovní neschopnosti má nárok na nulovou kompenzaci a pobírá tak dávky nemocenského až od 15. dne pracovní neschopnosti.

5.5.1 Dávky nemocenského a náhrad mezd při minimálních příjmech

Při dočasné pracovní neschopnosti v délce 26 dnů má zaměstnanec s minimální mzdou celkem nárok na 8 309 Kč, a to z toho důvodu, že zaměstnavatel mu poskytuje náhradu mzdy i za první dva týdny pracovní neschopnosti. OSVČ s minimálními příjmy má tak pouze nárok na 1 848 Kč za 12 dnů, kdy nebyl schopný vykonávat svoji práci. Osobě samostatně výdělečně činné je tedy kompenzováno o 6 461 Kč než zaměstnanci.

Graf 7 Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd při minimálních příjmech v Kč

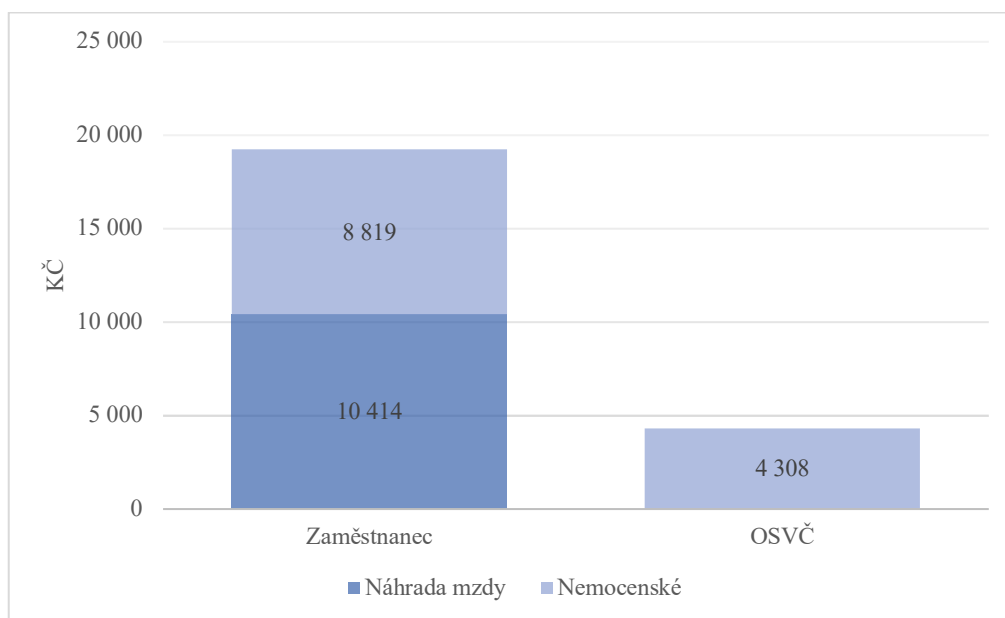

Zdroj: vlastní zpracování

5.5.2 Dávky nemocenského a náhrad mezd při průměrných příjmech

Při dočasné pracovní neschopnosti v délce 26 dnů má zaměstnanec s průměrnou mzdou ve výši 40 324 Kč celkem nárok na 19 233 Kč, a to z toho důvodu, že zaměstnavatel mu poskytuje náhradu mzdy i za první dva týdny pracovní neschopnosti. OSVČ s průměrnými příjmy má tak pouze nárok na 4 308 Kč za dny, kdy byl dočasně pracovně neschopný. Osobě samostatně výdělečně činné je tedy kompenzováno o 12 772 Kč méně než zaměstnancovi.

Graf 8 Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd při průměrných příjmech v Kč

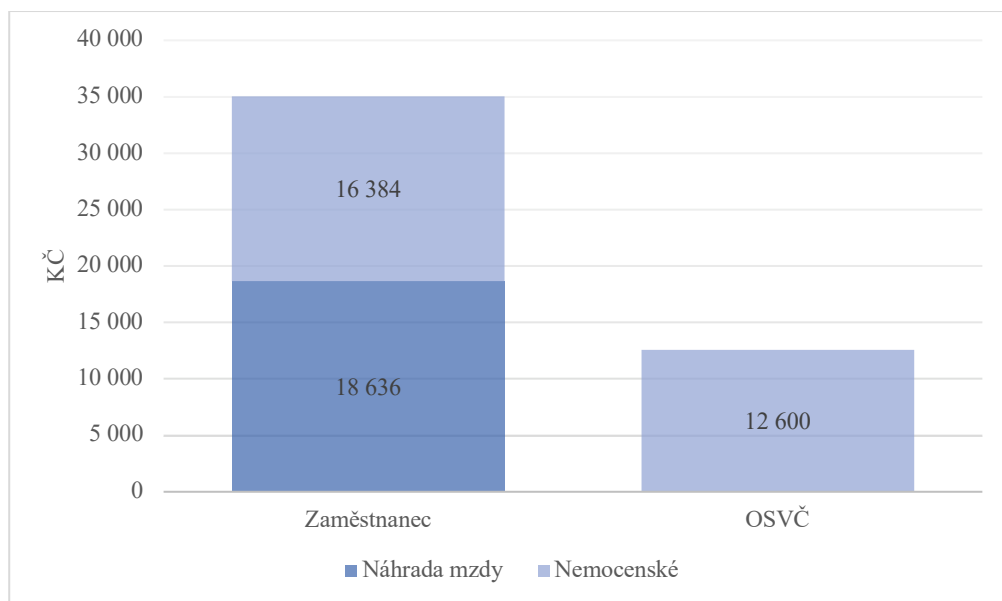

Zdroj: vlastní zpracování

5.5.3 Dávky nemocenského a náhrad mezd při nadprůměrných příjmech

Z grafu 9 je zřejmé, že zaměstnanci s nadprůměrnou mzdou náleží podstatně více za jeho dočasnou pracovní neschopnost než osobě samostatně výdělečně činné. Za 26 dní, kdy zaměstnanec není schopen vykonávat svou práci, obdrží celkem 35 020 Kč, OSVČ je kompenzováno o 22 420 Kč méně, tedy 12 600 Kč.

Graf 9 Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd při nadprůměrných příjmech v Kč

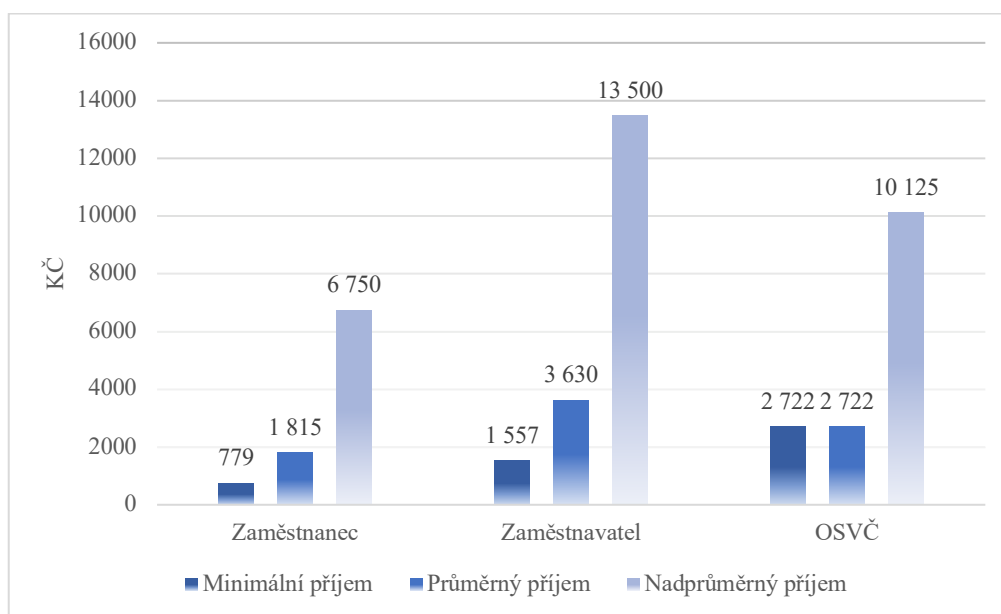
Zdroj: vlastní zpracování

5.6 Komparace pojistného na zdravotní pojištění

Odvody na zdravotní pojištění jsou komparovány mezi zaměstnancem, zaměstnavatelem a osobou samostatně výdělečně činnou. U všech 3 subjektů je stejná sazba ve výši 13,5 %, variabilní složkou je zde příjem minimální, průměrný a nadprůměrný.

OSVČ s minimálními příjmy vzniká závazek uhradit pojistné ve výši 2 722 Kč, a to i přes skutečnost, že odvod byl zpočátku vypočítán v částce 1 168 Kč, důvodem je stanovení minimální měsíční zálohy pro rok 2023. Za předpokladu průměrné a nadprůměrné mzdy má pak nejvyšší odvody do systému veřejného zdravotního pojištění zaměstnavatel, za pracovníka s průměrnou mzdou má povinnost odvést 3 630 Kč a za pracovníka, který disponuje nadprůměrnou mzdou mu vzniká závazek odvést 13 500 Kč.

Graf 10 Komparace výše pojistného na zdravotní pojištění v Kč

Zdroj: vlastní zpracování

5.7 Konsolidační balíček

Konsolidační neboli ozdravný balíček schválený Poslaneckou sněmovnou nabývá účinnosti od 1. ledna 2024. Balíček nese 58 opatření z celkem 65 novel zákonů, které by měly během následujících dvou let vést ke snížení rozpočtového deficitu až o 150 mld. Kč. Zavedená opatření se tak promítají i do sociálního a zdravotního pojištění.

První opatření se dotýká nemocenského pojištění u zaměstnance, kde dochází k zavedení sazby 0,6 %, která bude strhávána zaměstnanci z jeho hrubé mzdy. Zaměstnavatel tak nově od ledna 2024 odvádí 7,1 % namísto 6,5 %. Dále se konsolidační balíček vztahuje i na minimální vyměřovací základ osob samostatně výdělečně činných, kdy ze současných 25 % hrubého příjmu dochází k navýšení minimálního vyměřovacího základu na 40 % hrubých příjmů, což výrazně ovlivní samotnou výši odvodů na sociální pojištění. Poslední aktualizace ozdravného balíčku, která se promítá do sociálního a zdravotního pojištění je zvýšení procenta základu daně pro výpočet odvodů, a to z 50 % na nově uzákoněných 55 % základu daně. (43)

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vyhodnotit specifika prostřednictvím analýzy sociálního a zdravotního pojištění u zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných, a to z pohledu odvodů pojistného a čerpání dávek nemocenského při dočasné pracovní neschopnosti v délce 26 dní a nároku na starobní důchod při splnění požadovaných podmínek a následně tak navrhnout možná opatření pro optimální nastavení podmínek u daných skupin pojištěnců. Teoretická báze vznikla za deskripce teoretických východisek a dat z odborné literatury, aktuálně platných právních předpisů a příslušných zdrojů se zaměřením na sociální a zdravotní pojištění.

Teoretický fundament byl následně použit pro praktickou analýzu, která byla aplikována na modelových pojištěncích při předem nastavených třech hladinách příjmů. Pro zaměstnance byl minimální příjem stanoven na 17 300 Kč, průměrný příjem na 40 324 Kč a nadprůměrný příjem v hodnotě 150 000 Kč. V případě OSVČ byl daňový základ při minimálních příjmech stanoven v minimálním vyměřovacím základu vztahující se k danému typu pojištění, průměrný a nadprůměrný hrubý příjem byl pak ve stejné výši jako u modelového zaměstnance. Na fiktivních pojištěncích pak došlo k výpočtu jednotlivých odvodů sociálního, nemocenského, důchodového a zdravotního pojištění a následné čerpání dávek starobního důchodu, v případě OSVČ čerpání nemocenského a v rámci zaměstnance pak čerpání náhrady mzdy a následně nemocenského.

V praktické analýze bylo prokázáno, že ačkoliv osoba samostatně výdělečně činná odvádí vyšší pojistné na sociální pojištění než samotný zaměstnanec, má tak vždy nárok na dávky starobního důchodu nižší hodnoty. Významné faktory zapříčiňující tuto skutečnost jsou zákonem stanovené minimální měsíční zálohy, vyměřovací základ stanovený na 50 % základu daně, dále skutečnost, že OSVČ musí hradit celou sazbu 28 % pojistného sama ale také to, že zaměstnanci výrazně přispívá zaměstnavatel v platbě sociálního pojištění. Z pohledu dávek nemocenského pojištění je i zde OSVČ v silné nevýhodě. I když skutečnost je taková, že živnostník i zaměstnanec mají stejnou sazbu pro tento typ pojištění, tak osoba samostatně výdělečně činná má nárok na nulovou kompenzaci za prvních 14 dní DPN, zatímco zaměstnavatel nejdříve za první dva týdny pobírá od svého zaměstnavatele náhradu mzdy a od 15. dne nemoci pobírá nemocenskou. I zde hraje ale významnou roli vyměřovací

základ, který u živnostníka snižuje výslednou dávku nemocenského. V rámci zdravotního pojištění tomu není jinak. Pro obě skupiny pojištěnců je sazba 13,5 % s rozdílem, že zaměstnanec z toho hradí pouze 1/3 a zbytek za něj odvádí zaměstnavatel, živnostník má tak povinnost odvést celou sazbu sám za sebe.

Možných opatření a doporučení, která by zajistila optimální nastavení podmínek u daných skupin pojištěnců je několik. Osoby samostatně výdělečně činné jsou více znevýhodněny než zaměstnanci, kdy na jejich odvodech se z významné části podílí zaměstnavatel a poskytované dávky jsou tak vypočítávány z celé hodnoty hrubé mzdy. Vyměřovací základ u OSVČ je tvořen 50 % příjmu snížených o výdaje, což sice zaručuje nižší odvody, ale také nízké pobírané dávky. Naproti tomu jde opatření z konsolidačního balíčku, kdy dochází k navýšení vyměřovacího základu daně o 5 % procentních bodů, efekt ale nebude dostatečně významný. Aby se to významově rovnalo dávkám, které pobírá zaměstnanec, musel by vyměřovací základ daně pro OSVČ být tvořen ze 100 % živnostníkovy příjmu. Pro osoby samostatně výdělečně činné by to sice znamenalo vyšší odvody na pojistné, ale zároveň vyšší poskytované dávky. Další faktor znevýhodňující živnostníky jsou nulové nároky na náhradu příjmu za prvních 14 dní dočasné pracovní neschopnosti, kdy náklady tak musí hradit z vlastních úspor. Pokud se OSVČ účastní nemocenského pojištění, je mu DPN kompenzována až od 15. dne jeho neschopnosti. V tomto případě by bylo vhodné zvýhodnit ty, kteří si dobrovolně nemocenské pojištění hradí a zavést například paušální dávky za prvních 14 dní nemoci v symbolické částce, popřípadě navýšit sazbu nemocenského pojištění tak, aby pak byly ztráty za první dva týdny nemoci kompenzovány vyššími vyplacenými dávkami nemocenského. Zlepšení by mohlo také nastat u záloh sociálního, důchodového a zdravotního pojištění, kdy vypočtené pojistné s předpokladem minimálního příjmu není dostačující a musí tak živnostník hradit pojistné v částce stanovené minimální zálohy, s ohledem na vyměřovací základ u zaměstnance v porovnání základu daně OSVČ, by se tak minimální zálohy mohly snížit. Podobným způsobem by mohlo dojít také k úpravě důchodového pojištění, kdy OSVČ hradí celých 28 % sama, zatímco zaměstnanec si sám hradí pouze 6,5 % a 21,5 % hradí za svého zaměstnance zaměstnavatel. Zároveň zaměstnanec má nárok na vyšší dávky starobního důchodu než OSVČ, kdy je to i zde zapříčiněno vyměřovacím základem. Při úpravě základu daně by tak OSVČ měla nárok na vyšší částku starobního důchodu.

7 Seznam použitých zdrojů

1. INTERNET INFO. *Sociální pojištění 2023* [online]. [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/danovy-portal/dan-z-prijmu/socialni-pojisteni/>
2. ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Pojistné na sociální zabezpečení: zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ a dobrovolně důchodově pojištěných: s komentářem a příklady*. Olomouc: ANAG, 2008-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-385-1.
3. ÚZ č. 1528. *Sociální pojištění 2023*. Ostrava: Sagit, 2023. ISBN 978-80-7488-569-3.
4. VANČUROVÁ, Alena a Stanislav KLAZAR. *Sociální a zdravotní pojištění: Úvod do problematiky*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-381-2.
5. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Výpočet pojistného* [online]. [cit. 2023-06-21]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/vypocet-pojistneho>
6. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální pojištění v roce 2023* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-pojisteni>
7. SDRUŽENÍ PRO INTEGRACI A MIGRACI. *Povinnosti zaměstnavatele a odvody* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.migrace.com/cs/poradna/informace-pro-cizince/cizinci-ze-zemi-mimo-eu/pracovni-pomer/zamestnani-mimo-eu-odvody>
8. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Vymáhání a právní zajištění pohledávek* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/vymahani-a-pravni-zajisteni-pohledavek>
9. PILÁTOVÁ, Jana. *Daňová evidence: komplexní řešení problematiky daňové evidence pro OSVČ: daň z přidané hodnoty, daň silniční, daň z nemovitých věcí, sociální pojištění, zdravotní pojištění*. Olomouc: ANAG, 2005-. Daně, účetnictví (ANAG). ISBN 978-80-7554-356-1.
10. BĚHOUNKOVI – daně a vzdělání. *Repo sazba ČNB a výše úroků z prodlení*. [online]. 21. 6. 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.behounek.eu/l/vyvoj-uroku-z-prodleni/>

11. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Důchodové pojištění* [online]. 1. 10. 2020 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/duchodove-pojisteni>
12. PETRÁŠEK, Josef. *Sociální politika*. Vydání II, doplněné a rozšířené. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA, 2014. ISBN 978-80-7452-033-4.
13. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Základní aspekty penzijního systému České republiky* [online]. 21. 2. 2018 [cit. 2023-06-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/zakladni-informace>
14. MERTL, Jan a kol. *Sociální politika*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023. ISBN 978-80-7676-675-4.
15. ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální zabezpečení: sociální zabezpečení v České republice, lékařská posudková služba, pojistné systémy sociálního zabezpečení*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3724-9.
16. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Důchodová kalkulačka* [online]. [cit. 2023-06-28]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/duchodova-kalkulacka>
17. GOV.CZ – Portál veřejné správy. *Vdovský a vdovecký důchod – žádost vyřizuje Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 29. 7. 2021 [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/sluzby-vs/vdovsky-a-vdovecky-duchod-zadost-vyrizuje-ceska-sprava-socialniho-zabezpeceni-S84>
18. ŽENÍŠKOVÁ, Marta, Jan PŘIB a Zdeněk SCHMIED. *Zákon o nemocenském pojištění: včetně problematiky náhrady mzdy s komentářem a příklady*. 14. aktualizované vydání. Olomouc: Anag, 2023. ISBN 978-80-7554-377-6.
19. VÝPOČET.CZ. *Popis výpočtu nemocenské*. [online]. [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://www.vypocet.cz/popis-vypoctu-nemocenske>
20. ČERVINKA, Tomáš a Antonín DANĚK. *Zdravotní pojištění: zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ: s komentářem a příklady*. Olomouc: ANAG, 2009-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-360-8
21. INTERNET INFO. *Jak vybrat soukromé zdravotní pojištění*. [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/financni-portal/pojisteni/jak-vybrat-soukrome-zdravotni-pojisteni/>

22. THOMSON, S., SAGAN, A., MOSSIALOS, E., EUROPEAN OBSERVATORY ON HEALTH SYSTEMS AND POLICIES. *Private health insurance: history, politics and performance*. 2020th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. ISBN 978-0-521-12582-6.
23. VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. *1.2. Účast/neúčast na zdravotním pojištění*. [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.vzp.cz/platci/informace/povinnosti-platcu-metodika/1-2-ucel-zdravotniho-pojisteni>
24. ZÁKONY.CENTRUM.CZ. *Zákon o veřejném zdravotním pojištění: 48/1997 Sb. Poslední změna zákona: 1. 1. 2016*. [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/zakon-o-verejnem-zdravotnim-pojisteni/cast-2?full=1>
25. ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA MINISTERSTVA VNITRA ČR. *Výše úhrad zdravotního pojištění v roce 2023*. [online]. [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://www.zpmvcr.cz/o-nas/aktuality/vyse-uhrad-zdravotniho-pojisteni-v-roce-2023>.
26. VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. *Jaký je maximální vyměřovací základ?* [online]. [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://www.vzp.cz/platci/informace/osvc/vymerovaci-zaklad-a-vypocet-pojistneho/jaky-je-maximalni-vymerovaci-zaklad>
27. PENÍZE.CZ. *Zdravotní pojištění OSVČ 2023. Minimální zálohy a pravidla*. [online]. 25. 1. 2023 [cit. 2023-07-29]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/zdravotni-pojisteni/437055-zdravotni-pojisteni-osvc-2023-minimalni-zalohy-a-pravidla>
28. VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. *Pokuty*. [online]. [cit. 2023-07-29]. Dostupné z: <https://www.vzp.cz/o-nas/tiskove-centrum/otazky-tydne/pokuty>
29. VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. *Dlužné pojistné a penále*. [online]. [cit. 2023-07-29]. Dostupné z: <https://www.vzp.cz/platci/informace/zamestnavatel/dluzne-pojistne-penale-pokuty/dluzne-pojistne-a-penale>
30. MINISTERSTVO FINANČÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Státní rozpočet 2022 v kostce: kapesní příručka Ministerstva financí ČR*. [online]. [cit. 2023-10-08]. Dostupné

- z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2022-06-07_Statni-rozpocet-2022-v-kostce_v02.pdf. ISBN 978-80-7586-052-1.
31. INTERNET INFO. *Výpočet mzdy 2023 - překročení maximálního vyměřovacího základu*. [online]. [cit. 2023-10-08]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/dane-a-mzda/mzda/vypocet-mzdy-a-zalohy-na-dan/prekroceni-maximalniho-vymerovaciho-zakladu/>.
 32. KURZY.CZ. *Průměrná mzda - vývoj průměrné mzdy, 2023*. [online]. [cit. 2023-10-08]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/mzdy/>.
 33. BĚHOUNKOVI – daně a vzdělání. *Průměrná mzda 2022 - 2023 - 2024*. [online]. [cit. 2023-10-08]. Dostupné z: <https://www.behounek.eu/l/prumerna-mzda/>.
 34. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Informace o vyplacených dávkách v rezortu MPSV ČR v únoru 2023*. [online]. [cit. 2023-10-08]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/4895582/Informace+o+vyplacených+dávkách+v+únoru+2023.pdf/e12e4b74-d3cf-e9de-e9c5-ed3b2dba450c>.
 35. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Důchodová kalkulačka*. [online]. [cit. 2023-10-08]. z: <https://www.cssz.cz/duchodova-kalkulacka>.
 36. INTERNET INFO. *Jak se počítá výše důchodu v roce 2023?* [online]. [cit. 2023-10-08]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/duchody-a-davky/vse-o-duchodech/starobni-duchody/jak-sa-pocita-vyse-duchodu-od-rijna-2011/>.
 37. INTERNET INFO. *Co byste měli vědět o základní výměře důchodu?* [online]. [cit. 2023-10-08]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/542700-zakladni-vymera-duchodu/>.
 38. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální pojištění v roce 2023*. [online]. [cit. 2023-11-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-pojisteni>.
 39. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Nemocenské pojištění*. [online]. [cit. 2023-11-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni>.
 40. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Průměrná doba na neschopence loni opět klesla*. [online]. [cit. 2023-11-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prumerna-doba-na-neschopence-loni-opet-klesla>.
 41. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Kalkulačka pro výpočet výše náhrady mzdy v roce 2023*. [online]. [cit. 2023-11-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/kalkulacka-pro-vypocet-vyse-nahrady-mzdy-v-roce-2023>.

42. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Kalkulačka pro výpočet dávek v roce 2023*. [online]. [cit. 2023-11-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/kalkulacka-pro-vypocet-davek-v-roce-2023>.
43. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ozdravný balíček*. [online]. [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/ministerstvo/media/ozdravny-balicek>.
44. PWC. *Social security and health insurance contributions*. [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://taxsummaries.pwc.com/czech-republic/individual/other-taxes>.

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1 Náhrada mzdy pro zaměstnance s minimální mzdou	48
Obrázek 2 Nemocenské pro zaměstnance s minimální mzdou.....	49
Obrázek 3 Náhrada mzdy pro zaměstnance s průměrnou mzdou.....	49
Obrázek 4 Nemocenské pro zaměstnance s průměrnou mzdou.....	50
Obrázek 5 Náhrada mzdy pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou	51
Obrázek 6 Nemocenské pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou.....	52
Obrázek 7 Nemocenské pro OSVČ s minimálním příjmem.....	53
Obrázek 8 Nemocenské pro OSVČ s průměrným příjmem.....	54
Obrázek 9 Nemocenské pro OSVČ s nadprůměrným příjmem.....	55

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1 Vývoj maximálního vyměřovacího základu při průměrné mzdě v Kč	21
Tabulka 2 Výše pojistného na sociální pojištění pro zaměstnance s minimální mzdou	35
Tabulka 3 Výše pojistného na sociální pojištění pro zaměstnance s průměrnou mzdou.....	36
Tabulka 4 Výše pojistného na sociální pojištění pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou	36
Tabulka 5 Výše pojistného na sociální pojištění pro OSVČ s minimálním příjmem.....	37
Tabulka 6 Výše pojistného na sociální pojištění pro OSVČ s průměrným příjmem.....	38
Tabulka 7 Výše pojistného na sociální pojištění pro OSVČ s nadprůměrným příjmem	38
Tabulka 8 Výše pojistného na důchodové pojištění pro zaměstnance s minimální mzdou.....	39
Tabulka 9 Výše pojistného na důchodové pojištění pro zaměstnance s průměrnou mzdou.....	39
Tabulka 10 Výše pojistného na důchodové pojištění pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou.....	40
Tabulka 11 Výše pojistného na důchodové pojištění pro OSVČ s minimálním příjmem.....	40
Tabulka 12 Výše pojistného na důchodové pojištění pro OSVČ s průměrným příjmem.....	41
Tabulka 13 Výše pojistného na důchodové pojištění pro OSVČ s nadprůměrným příjmem	41
Tabulka 14 Výše pojistného na nemocenské pojištění zaměstnance s minimální mzdou	42
Tabulka 15 Výše pojistného na nemocenské pojištění zaměstnance s průměrnou mzdou.....	42
Tabulka 16 Výše pojistného na nemocenské pojištění zaměstnance s nadprůměrnou mzdou	42
Tabulka 17 Výše pojistného na nemocenské pojištění OSVČ s minimálním příjmem.....	43
Tabulka 18 Výše pojistného na nemocenské pojištění OSVČ s průměrným příjmem.....	43
Tabulka 19 Výše pojistného na nemocenské pojištění OSVČ s nadprůměrným příjmem	43
Tabulka 20 Výše starobního důchodu zaměstnance s minimální mzdou	44
Tabulka 21 Výše starobního důchodu zaměstnance s průměrnou mzdou	45
Tabulka 22 Výše starobního důchodu zaměstnance s nadprůměrnou mzdou	45
Tabulka 23 Výše starobního důchodu OSVČ s minimálním vyměřovacím základem.....	46
Tabulka 24 Výše starobního důchodu OSVČ s průměrným příjmem	46
Tabulka 25 Výše starobního důchodu OSVČ s nadprůměrným příjmem	47

Tabulka 26 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro zaměstnance s minimální mzdou .	56
Tabulka 27 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro zaměstnance s průměrnou mzdou	56
Tabulka 28 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro zaměstnance s nadprůměrnou mzdou	57
Tabulka 29 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro OSVČ s minimálním příjmem	57
Tabulka 30 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro OSVČ s průměrným příjmem.....	58
Tabulka 31 Výše pojistného na zdravotní pojištění pro OSVČ s nadprůměrným příjmem	58

8.3 Seznam grafů

Graf 1 Procentuální struktura příjmů státního rozpočtu za rok 2022	18
Graf 2 Podíl jednotlivých dávek nemocenského pojištění za únor 2023 v mil. Kč.....	30
Graf 3 Komparace výše pojistného na sociální pojištění v Kč	60
Graf 4 Komparace výše pojistného na důchodové pojištění v Kč.....	61
Graf 5 Komparace výše pojistného na nemocenské pojištění v Kč.....	62
Graf 6 Komparace dávek starobního důchodu v Kč.....	63
Graf 7 Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd při minimálních příjmech v Kč .	64
Graf 8 Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd při průměrných příjmech v Kč ..	65
Graf 9 Komparace dávek nemocenského a náhrad mezd při nadprůměrných příjmech v Kč	66
Graf 10 Komparace výše pojistného na zdravotní pojištění v Kč	67

8.4 Seznam použitých zkratk

FO fyzická osoba

VZ vyměřovací základ

MVZ maximální vyměřovací základ

OSVČ osoba samostatně výdělečně činná

PPM peněžitá pomoc v mateřství

ZDP zákon o dani z příjmů

DPN dočasná pracovní neschopnost

OSSZ okresní správa sociálního zabezpečení